& Diakonie Parochie

Een uitgave van het LKDB

Jaargang 29
Nummer 1

Maart 2016

Participatiesamenleving. Diaconie en caritas. *Barmhartigheid*

Kerk en diaconie in Nederland Participatieland

Caritas: visie en uitvoering in Bisdom Haarlem-Amsterdam

Barmhartigheid "Het gaat om een grondhouding, een levensstijl"

Betrokkenheid troef. Start Knooppunt Kerken en Armoede

Inhoud

Ter inleiding 1

Kerk en diaconie in Nederland Participatieland 2

Maaltijd der armen, maaltijd van de Heer. Over diaconie en eucharistie 8

Caritas en geloofsgemeenschap 12

Caritas in het Bisdom Haarlem-Amsterdam. Opbrengsten van een nieuwe visie 15

“Het gaat om een grondhouding, een levensstijl” 18

Inloophuis de Jessehof richt zich op eenzamen en armen 22

Impulsdag ‘De eenzaamheid verbreken’ 24

Iconen van barmhartigheid 26

Als een mens een ander mens ontmoet, ontstaat een band! 30

Bisschoppen schrijven Adventsboodschap: Samen herbergen we vluchtelingen 32

Breda wint PAX Vredesweekprijs 2015 33

Betrokkenheid troef. Start Knooppunt Kerken en Armoede 35

SchuldHulpMaatje in Middelburg, Lansingerland en Leiden 37

Op de rug van de tijger, boekbespreking 39

Liefdewerk tot in eeuwigheid, boekbespreking 41

Agenda en weetjes 43

Colofon

Meditatief: *Mensen met koffers*

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina’s. Het aantal pagina’s per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

De winter kwam en moet eigenlijk nog winter worden. In die tijd is het eerste nummer van de negenentwintigste jaargang van *Diakonie & Parochie 2015* geschreven. Twee belangrijke gebeurtenissen, ook voor diaconie en caritas, blijven het nieuws bepalen. Een deel van Nederland zucht opgelucht dat er minder vluchtelingen uit Azië en Afrika komen. Dus wat minder spanningen onder de Nederlandse bevolking. Tegelijk blijven kerken zich inzetten met allerlei activiteiten om hen welkom te heten en toekomst te bieden in Nederland. En de Europese Unie staat weer zwaar onder druk. De vluchtelingen zorgen door hun aantallen voor de steen des aanstoots tussen de leden. Solidariteit tussen de Europese landen is ver te zoeken en het *'not in my backyard'* syndroom is ook in Europa overal zichtbaar. Politici overleggen koortsachtig met rode hoofden, maar of het ergens toe leidt? In dit nummer kunt u lezen dat parochie en caritas instellingen in het jubeljaar Barmhartigheid wel raad weten met wat te doen. De Bisschoppen van Nederland zijn met hun Adventsboodschap ook van de partij.

In dit nummer leest u heel veel over diaconie en caritas. Henk Meeuws neemt ons mee in een overdenking wat er veranderd is voor kerken nu Nederland verheven is tot Participatieland. Erik Sengers praat ons bij over wat de ontwikkelde visie op caritas in de praktijk betekent voor het Bisdom Haarlem-Amsterdam. Barmhartigheid is het kerkelijk thema van dit jaar. Er schuilt meer achter dat woord barmhartigheid dan je denkt. De Beweging van Barmhartigheid is er al sinds de eeuwwisseling mee bezig. We maken er kennis mee via de verhalen van frater Wim Verschuren en bestuurder Astrid Kraal. Hein Stufkens laat ons delen in zijn wijsheid rond iconen van barmhartigheid.

Diaconie of caritas is bezig zijn met de kern van het evangelie en kerk-zijn. We lezen dat diaconie samenhangt met eucharistie. Of met een inloophuis en aandacht voor eenzamen en armen. Of met het verbreken van eenzaamheid. Of met activiteiten die leiden tot ontmoeting en kennismaking met vluchtelingen. Of met werken aan vrede en het winnen van de PAX Vredesweek Prijs, zoals Breda heeft meegemaakt. Of je bent actief met armoedebestrijding, zoals blijkt uit het nieuw gepresenteerde Knooppunt Kerken Armoede van de Raad van Kerken. Of je helpt mee om de nood van een derde van de huishoudens op te lossen, zoals SchuldHulpMaatjes doen. Ze mochten bij de viering van hun vijfjarig bestaan de warme belangstelling ondervinden van Koningin Máxima. Twee boekbesprekingen gaan over hoe een economie met een menselijk gezicht te krijgen en de geschiedenis van de katholieke diaconie in Haarlem.

Uit de reacties blijken waarderingen voor *Diakonie & Parochie*. We kunnen nieuwe lezers goed gebruiken, dus werft u mee aan nieuwe abonnees? Voor dit jaar hebben we de prijs voor de jaargang moeten vaststellen op € 25,00 vanwege gestegen (porto)kosten. Voor al uw reacties en meningen kunt u terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch
e-mail: administratie@rkdiaconie.nl

Kerk en diaconie in Nederland Participatieland

Henk Meeuws is gepromoveerd diaconaal onderzoeker

Verschillende vragen zijn er te stellen, die voor diaconale vrijwilligers van belang kunnen zijn bij een bezinning op ontwikkelingen in Nederland Participatieland.

Bijvoorbeeld: is er met de ontdekking van Nederland Participatieland iets veranderd voor de kerken? Participeren: doen kerken en kerkleden dat niet al heel lang? Zo ja, waarom doen we dat dan eigenlijk, met welk motief? En als je dat doet, hoe doe je het dan goed? Er is naar mijn mening inderdaad iets veranderd voor de kerken nu we zijn aangeland in Participatieland. Om dat duidelijk te maken ga ik in op de vraag of participatie nu werkelijk iets nieuws is voor de kerken en haar leden. Ze doen dat immers al heel lang.

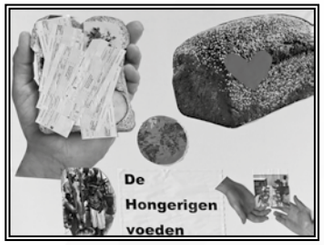

Dit artikel is een bewerking van een inleiding zoals gehouden tijdens de Diaconale Werkavond Vicariaat Fryslân-Noordoostpolder Sint Nicolaasga op maandag 26 oktober 2015.

Participeren: welke betekenis wordt er aan gegeven?

Het ligt eraan wat je onder 'participeren' verstaat. In het hedendaagse maatschappelijk debat wordt er niet zomaar mee bedoeld dat je 'meedoet', bijvoorbeeld aan een kaatswedstrijd, een zeilrace of wandeltocht of aan het kampioenschap fierljeppen. Men heeft met 'participeren' een meer 'maatschappelijke' betekenis op het oog.

Op de website van de rijksoverheid staat te lezen: "Iedereen die kan werken, maar daarbij ondersteuning nodig heeft, valt sinds 1 januari 2015 onder de Participatiewet. De Participatiewet is er om zoveel mogelijk mensen met of zonder arbeidsbeperking werk te laten vinden". Hier participeert dus iemand indien er sprake is van deelname aan het arbeidsproces; de wet richt zich dan ook uitdrukkelijk op werkgevers. Als werkzame burgers 'participeren' ook kerkleden; als zij werkloos zijn worden ook zij geacht weer te participeren. Maar van kerken als instituut kun je niet zeggen dat de Participatiewet een heel nieuwe werkelijkheid voor ze opent. Er zijn geen massa's werkloze of arbeidgehandicapte pastoors en predikanten die hoognodig aan de baanparticipatie moeten worden geholpen. Je kunt 'participeren' ook breder opvatten. Het Centraal Bureau voor de Statistiek omschrijft het in zijn onderzoek '*Sociale Samenhang: participatie, vertrouwen en integratie*' (2010) aldus: "de mate waarin mensen: (a) banden of netwerken met elkaar aangaan en elkaar hulp en steun verlenen, (b) meedoen in maatschappelijke organisaties, zoals het lid zijn van verenigingen en organisaties en zich inzetten als vrijwilliger en (c) deelnemen aan politieke activiteiten".

Participeren: doen kerken dat niet al heel lang?

Participeren de kerken in déze zin al heel lang? Dat kun je ook zo niet zeggen. Kerken vormen op institutioneel vlak wel banden of netwerken met elkaar, maar dat is eigenlijk

Henk Meeuws *[Fotograaf: Henk Meeuws]*

pas sedert vrij recent: in het kader van de oecumenische beweging (en dan nog) en zeker sedert de drastische terugloop van kerkleden ze daartoe min of meer dwingt - zo kwam de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) tot stand. Kerken doen ook mee in maatschappelijke organisaties, zoals de Wet Maatschappelijke Ondersteuning- Raad, maar ook dan is het de vraag of zij zich daar formeel als instituut bij aansluiten of niet veeleer via enkele van hun leden. En tot slot: sedert de scheiding van kerk en staat is doorgevoerd, nemen de kerken als instituut niet deel aan partij-politieke activiteiten. Natuurlijk is het wel zo, dat leden van de kerken in bovengenoemde zin 'participeren' en dat de kerken - de ene kerk meer dan de andere - haar leden ook stimuleren om dat te doen. In het verleden was dat zelfs heel uitgesproken zo. Katholieken bijvoorbeeld werden geacht te 'participeren' aan alle mogelijke organisaties en netwerken van de katholieke zuil. Toen die zuil haar hoogste punt in de maatschappelijke emancipatiestrijd bereikt had en het katholieke volksdeel zijn eigen vanzelfsprekende plaats in Nederland gevonden had, volgde er vanaf de jaren '60 een enorme 'uitbraak' uit het katholieke nest. De kerkleden zwermden uit over alle mogelijke verbanden en organisaties, niet in het minst die op sociaal vlak, op het terrein van de maatschappelijke inzet. In onze dagen lijkt het erop, dat er een soort terug-naar-het-nest beweging plaats vindt, Menigeen vindt dat de kerk er helemaal niet zo op gebrand moet zijn om te participeren aan wat er zich in de samenleving allemaal voordoet, maar zich op haar eigen *core business* in haar eigen toko moet richten.

We kunnen de term 'participeren' tot slot nog ruimer opvatten. Door de eeuwen heen hebben kerken ervoor gezorgd (soms tegen heug en meug in, soms vol overtuiging) dat mensen (hun leden natuurlijk, maar ook de andere) verbanden vormden, bij elkaar hulp en steun zouden vinden, '*pro deo*' zich inzetten voor noodlijdende medemensen, voor het wel en wee in hun woon- en werkplaatsen, initiatieven ontplooiden om maatschappelijke structuren te veranderen. Zo gezien kunnen we inderdaad zeggen, dat de kerken al heel lang, ja van oorsprong af 'participeren'.

Waarom moeten kerken eigenlijk participeren?

Waarom kunnen kerken, in ieder geval hun leden, het blijkbaar niet laten zich in het menselijk gewoel te mengen, in het maatschappelijk leven te participeren, zich sociaal present te stellen? Je kunt op deze vraag heel diverse antwoorden vinden. Een heel bekende reden vindt men in de zendingsopdracht uit het Nieuwe Testament: "Ga dan, maak alle volkeren tot leerling; doop hen in de naam van de vader, de zoon en de heilige geest, en leer hun alles onderhouden wat ik jullie geboden heb" (Mt 28:19-20). Gedreven door deze opdracht hebben de kerken door de eeuwen heen een enorme drift tot missionering ontwikkeld vanuit de idee dat alle mensen gedoopt moeten worden om te

kunnen participeren in het Rijk der hemelen - niet altijd tot hun eigen genoegen overigens. De zendingsopdracht aan de leerlingen is in het Evangelie echter ook in een andere versie te vinden. Als Jezus zijn leerlingen op tocht stuurt langs de verzamelplaatsen en woonhuizen van de mensen zegt hij: “Verkondig op je tocht: ‘Het koninkrijk der hemelen is ophanden!’. Genees zieken, wek doden op, maak melaatsen rein, drijf demonen uit. Voor niets hebben jullie gekregen, voor niets moet je geven.... Bedenk wel: ik stuur jullie als schapen tussen de wolven” (Mt 10:7-8, 16). Als dat in onze tijd geen bijdrage aan de participatiesamenleving zou zijn! (Hoewel: doden opwekken zou wel een ding zijn, maar zou in tijden van grote groepen vluchtelingen het huisvestingsprobleem nog meer verzwaren...).

Opdracht tot onderhouden van leer en geboden

Deze twee opdrachten staan voor de kerk niet los van elkaar. Het onderhouden van de leer en de geboden heeft alles te maken met dat wonderbaarlijke werk van het goede nieuws brengen, genezen, opwekken, helen en bevrijden. Dat blijkt o.m. uit wat in de apostelbrieven daarover benadrukt wordt. In de eerste Johannesbrief staat: “En dit is zijn gebod: van harte geloven in de naam van zijn zoon Jezus Christus en elkaar liefhebben zoals hij ons heeft bevolen” (1 Joh.3:23). “Maar als iemand zegt dat hij God liefheeft, terwijl hij zijn broeder haat, is hij een leugenaar. Want als hij zijn broeder, die hij ziet, niet liefheeft, kan hij God niet liefhebben, die hij nooit heeft gezien” (1 Joh. 4:20).
Vergelijk ook de Jakobusbrief: “Broeders wat baat het een mens te beweren dat hij geloof heeft, als hij geen daden kan laten zien? Kan zo’n geloof hem soms reden? Stel dat een broeder of zuster geen kleren heeft en niets om te eten, en iemand van u zou zeggen: ‘Ga in vrede, houd u warm en eet maar goed’, zonder hun te geven wat ze nodig hebben, wat heeft dat voor zin? Zo is ook het geloof, op zichzelf genomen, als het zich niet uit in daden, dood. ... Zoals het lichaam dood is zonder de ziel, zo is het geloof dood zonder de daad” (2:14-17, 26).

Liefde zit in kerken

Waarom kan de kerk het dus niet laten present te willen zijn in het leven van mensen, persoonlijk en maatschappelijk? Omdat het liefdebetoon - bij alle misbruik, machtswellust, perversie, mislukken, onmacht, zonde en gebrekkigheid die de praktijk ervan ook kenmerkt - haar als het ware in de genen zit. Omdat het haar zending is ‘*pro deo*’, om niet, te geven wat zij om niet, als genadegave ontvangen heeft. Omdat het, zoals Paus Franciscus onlangs zei, niet haar job is een leerstellig systeem (hoe hoog verheven ook) te dienen: “Wij dienen geen ideeën, wij dienen mensen”. Omdat mensendienst haar Godsdienst is. Omdat de christengemeenschap in die mensendienst, zeker in de dienst aan degenen die hulp en steun het meest nodig hebben, haar weg, waarheid en leven kan vinden. In de oprecht en zorgzame liefdesdienst brengen wij mens en God alle toekomende eer. Deze liefdesdienst komt álle mensen toe, niet alleen degenen die ‘gelovigen’ genoemd worden, en zelfs ook degenen die zich vijanden van het leven betonen. Zo hield het in de 7e eeuw bisschop Isaac de Syriër de christenen voor: “Verleen dus aan de ongelovige, en aan de moordenaar dezelfde weldaden, dezelfde eer, want ook hij is een broer voor je, hij deelt immers in de éne menselijke natuur. Zo beveel ik je, mijn zoon, dus dit aan: laat de barmhartigheid jegens hem bij jou altijd meewegen, tot het moment waarop je in jezelf de barmhartigheid voelt die God ervaart voor de wereld”.
De meest elementaire mensendienst is aldus sublieme godsdienst. Diaconie, de toegewijde, onzelfzuchtige, goed doordachte, volgehouden inzet voor goed (samen)leven is waarachtige eredienst.

De liefde voor de medemens

Daarom kon paus Johannes Paulus II in navolging van de grote kerkvaders uit de eerste eeuwen in de encycliek *Centesimus Annus* schrijven: “De liefde voor de mens, op de eerste plaats voor de arme mens, in wie de Kerk Christus ziet, krijgt concreet gestalte in de bevordering van de rechtvaardigheid. Deze zal nooit volledig verwerkelijkt kunnen worden als de mensen in de behoeftige die om hulp vraagt voor zijn leven, iemand zien die ongelegen komt of een last is, en niet de gelegenheid voor iets goeds in zich, een mogelijkheid voor verrijking. Alleen dit bewustzijn zal de moed geven om het risico en de verandering te aanvaarden, die elke authentieke poging om de ander te hulp te komen insluit” (58).

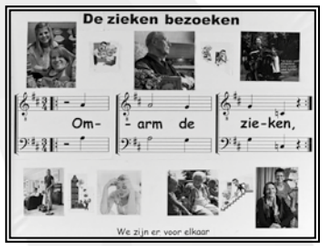

Liefde is de dragende grond en het oriëntatiepunt van het nuchtere, doordachte, volgehouden werken aan de bevordering van rechtvaardigheid in de samenleving. Opdat alle mensen daarin in volle menselijke waardigheid kunnen participeren, is een liefdevolle bejegening nodig: de inzet voor en omgang met wie hulpbehoeftig zijn is geen last maar verrijking voor allen. Participeren is zo gezien wederzijds: wij mensen - hoe we ook zijn, wat er ook gebeurt - zijn elkaars participanten. Want allen participeren in de bron van liefde die we God noemen; zijn beeld openbaart zich juist ook in het gelaat van de arme. Zo doe je dat dus goed als je wilt meedoen met participeren: in een heen en weer van ontvangen en geven van liefde. Je geeft voor niets wat je voor niets ontvangen hebt.

Is er sinds Participatieland iets veranderd voor de kerken?

Als participeren de kerk zo als het ware in de genen zit, is er met de ontdekking van Nederland Participatieland dan iets voor haar veranderd? Voor een antwoord is het goed de vraag even in historisch perspectief te plaatsen.
Er is een tijd geweest (rond, vanaf het begin van de 20e eeuw) waarin christenen hier in Nederland zich sterk gingen inzetten, zo goed en kwaad als dat ging natuurlijk, voor het opbouwen van alle mogelijke instellingen en structuren om mensen in nood zo goed mogelijk te kunnen helpen. En dat niet alleen voor de leden van de eigen kerk (ofschoon het eigen volk toch vaak eerst kwam) maar in beginsel voor alle hulpbehoevenden.
Er is berekend dat rond de jaren dertig van de vorige eeuw meer dan 80% van alle ziekenhuisbedden te vinden waren in katholieke inrichtingen.
Na de Tweede Wereldoorlog won de overtuiging steeds meer aan kracht, dat voorzieningen voor hulpbehoevenden niet afhankelijk moesten zijn van liefdadigheid, geen zaak van goedgunstigheid moesten blijven, maar een voor alle burgers toegankelijk recht moeten vormen dat door de overheid gewaarborgd moest worden. Deze overtuiging kreeg in 1964 gestalte in de Algemene Bijstandswet. In het verlengde daarvan kwamen de Nederlandse Bisschoppen in hun nieuwe Algemeen Reglement van de Parochiële Caritas Instelling tot het standpunt, dat hulp aan noodlijdenden voortaan een zaak van de burgerlijke overheid was en slechts nog in uitzonderlijke individuele gevallen door de kerkelijke caritas verleend zou hoeven worden. Zo verdween de kerkelijke diaconale presentie in de samenleving in feite uit het vizier. In sociaal-democratische kring (zoals van de PvdA) was men zelfs van mening,

dat er op afzienbare termijn een einde zou kunnen komen, ja zou móeten komen aan het fenomeen 'vrijwilligerswerk', omdat vrijwillige hulp toch altijd een kwestie van goedgunstigheid en niet van recht zou zijn. Zo werd 'participatie' van kerk en kerkvolk in de samenleving onzichtbaar én onnodig geacht.

Van overheid naar civil society

Hierin kwam in de jaren tachtig van de vorige eeuw een kentering. Mede onder invloed van tegenvallende economische ontwikkelingen begon de overheid zich te realiseren dat er zoiets als een maatschappelijk middenveld, een *civil society* bestaat, waarin mensen met min of meer vrijwillige inzet eigenlijk het maatschappelijk leven draaiende houden. Nog lange tijd echter had men nauwelijks oog voor de bijdrage van kerken. Ambtenaren, met name die in de 'hogere' regionen van het overheidsapparaat, hadden nauwelijks enig benul van de inbreng van kerken en kerkleden, hadden er zelfs weerstand tegen. Pas in het laatste decennium is daar verandering in gekomen: de kerken vormen nu voor de overheid (nationaal en lokaal) een van de organisaties die draagvlak kunnen/moeten leveren voor de uitvoering van de diverse nieuwe wetten waarin 'participatie' concreet vorm krijgt: de Wet Maatschappelijke Ondersteuning, de Zorgverzekeringswet, de Wet Langdurige Zorg, de Participatiewet.

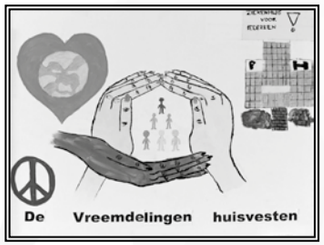

Dit is dus veranderd voor de kerken: ze worden gezien, ze zijn 'in', ze tellen mee voor de overheid, ze horen erbij, hun participatievermogen wordt gewaardeerd. Maar juist daarom is het mijns inziens zaak ons terdege af te vragen: 'participeren, hoe doe je dat eigenlijk goed?'.

Participeren: hoe doe je dat dan goed?

Er zijn heel praktische aanwijzingen te geven als antwoord op de vraag hoe je goed aan 'participatie' kunt werken. Ook in dit verband is het goed voor ogen te houden wat in het algemeen voor diaconale inzet gelden kan. In het diaconaal werk kunnen we doen wat niet gedaan wordt, maar dringend moet gebeuren (Compensatie). We kunnen proberen fouten of tekorten in het beleid tegen te gaan (Correctie). We moeten met anderen samenwerken (Coöperatie). En wat we doen en ontdekken moeten we meedelen (Communicatie).

In het licht van het voorgaande wil ik nog een meer principieel punt naar voren brengen. Kerken komen voor de overheid (locaal, nationaal) in het vizier vanaf het moment dat die overheid contact zoekt met organisaties om draagvlak te leveren voor de uitvoering van haar participatiebeleid. Het is precies op dit punt dat voor de kerken, voor de diaconie, de vraag urgent wordt: participeren, hoe doe je dat goed?

Immers: er zitten heel bepaalde denkbeelden in de nieuwe wet- en regelgeving van participatieland. Vanuit de nationale overheid is er geredeneerd vanuit een instrumenteel denken, vanuit een maakbaarheidsgedachte. Er is een groot vertrouwen in de markt. Verder is men optimistisch over de zorgzaamheid van mensen voor elkaar. Binnen de ontwerpen liggen aannames over de sociale samenhang in de *civil society* en de manier waarop mensen daaraan bijdragen, die amper in de werkelijkheid getoetst zijn. De gegeven vrijheid aan lokale gemeenten gaat leiden tot heel verschillend beleid in de uitvoering van de wetten en dus ook heel verschillende mogelijkheden voor burgers. In het algemeen is de invoering van wet- en regelgeving inzake participatie gepaard gegaan met een stemming van '*Wir schaffen das!*'. Zonder onderzoek naar of het ook werkelijk zo is.

Wees slim als de slangen

In dit ideologisch licht en tevens vanwege het feit dat de participatieoperatie tegelijk een heel stevige bezuinigingsoperatie is, is oplettendheid geboden. We doen er goed aan ook in onze maatschappelijke situatie Jezus' waarschuwing voor ogen te houden: "Bedenk wel: ik stuur jullie als schapen tussen de wolven. Wees dus slim als de slangen en eenvoudig als de duiven. Pas op voor de mensen…" (Mt 10:16-17).

Diaconie is geen kwestie van naïef lief zijn voor elkaar ongeacht de context waarin we verkeren. Diaconie is evenmin een zaak van ons gehoorzaam voegen naar wat ons gevraagd wordt, 'u vraagt, wij draaien'. Diaconie is geen functie van de overheid. Voor de overheid is de kerk een maatschappelijke organisatie als om het even welke andere, zonder uitzonderlijke meerwaarde. Zij benadert de kerk, zoals andere, als mogelijk instrument van beleidsuitvoering, en dat is haar goed recht. Maar voor de kerk is het niet om het even. De motieven en doelen van de overheid zijn niet zomaar die van de kerk, van de diaconie. Gezien wat we eerder overwogen bij de vraag 'waarom kan de kerk het participeren eigenlijk niet laten?' 'Participeren' we dus goed als bij alles wat er gedaan of gelaten wordt de vraag beslissend blijft: is dit echt goed voor deze persoon, voor deze mensen, in haar of zijn nood?

Verschillende mensbeelden

Het lijkt mij in dit verband zaak heel scherp in het oog te houden, dat de mens die in het nieuwe participatieland ten tonele wordt gevoerd niet op voorhand dezelfde is als wij in de diaconie voor ogen hebben. In participatieland staat de zelfbewuste, vrije, zelfredzame, verantwoordelijke en werkende burger centraal. Respect voor menselijke waardigheid wordt verstaan als eerbied voor ieders autonomie en vrijheid als individu. Respect verdient iemand als hij / zij het eigen leven en dat van anderen (in beginsel: van heel de samenleving) door actieve inzet - door arbeid of tegenprestatie - wordt gediend. Tot het concept van menselijke waardigheid hoort in onze cultuur heel sterk de idee 'arbeid adelt'. Dit alles wordt ook in de kerkelijke sociale leer gezegd en uitgewerkt, maar in een heel eigen perspectief. In het christelijk geloof, en dus in de diaconie, staat de menselijke persoon als uniek sociaal wezen centraal, van oorsprong af bemind en beminnenswaardig, wat er ook gebeurt. Mensen die niet (zo) vrij, niet (zo) autonoom en zelfredzaam zijn, niet (zo) arbeidsvermogend zijn, vormen voor de diaconie geen 'laatste rest' die helaas overblijft als alle participatiestimulansen niet meer werken. Voor het christelijk geloof moeten juist deze mensen 'eerstgeliefden' zijn omdat zij Gods beminden zijn.

De kern van diaconale presentie

Er zijn dus werkelijk grenzen te stellen aan de diaconale presentie. Deze zijn niet alleen eventueel van organisatorische of personele aard (teveel bureaucratie, te weinig vrijwilligers…), maar zeker ook principieel. Als in de feitelijke gang van zaken in Nederland Participatieland de eigen godsdienstige grond en bron van kerkelijke / diaconale presentie (nl.: Gods mensenliefde, vooral voor de armsten) niet alleen in de samenleving, maar ook in de kerken veronachtzaamd dreigt te worden, dan is het tijd 'ho, stop' te roepen. Dan dienen we ons allereerst in eigen kring goed te bezinnen op wat er gaande is, en de samenleving daarover te informeren ter wille van het goed van 'goede participatie' voor allen.

De serie Werken van Barmhartigheid is het resultaat van het jaarthema 'Omarmen: de werken van barmhartigheid' gedurende het jaar 2013-2014 in de RK Parochie HH. Martelaren van Gorcum Het Goede Spoor in Zaanstreek-Noord, Krommenie, Wormerveer en Wormer. Verschillende groepen maakten bij elk Werk van Barmhartigheid een collage en de collages zijn tijdens het seizoen in de kerk tentoongesteld. De foto's zijn van Piet Boon.
http://www.goedespoor.nl/Terugblik%20op%20het%20jaarthema%202013.pdf

Maaltijd der armen, maaltijd van de Heer

Over diaconie en eucharistie

***Guus Timmerman* werkte 12,5 jaar als pastoraal werker in een drietal parochies in het Aartsbisdom Utrecht en is thans werkzaam als zorgethicus en kwalitatief onderzoeker voor de Stichting Presentie.**

In de Oostenrijkse stad Graz bevindt zich een aan Sint Vincentius toegewijde kerk met daarin een Kapel van Barmhartigheid. Achter het altaar hangt een drieluik uit 1990 van de schilder Kurt Welther.

Op het middendeel zien we Vincentius aan de maaltijd met een dakloze, een asielzoeker, een crimineel, een prostituee, een alcoholverslaafde, kinderen, mensen zonder gezicht, enzovoort. In het tafelkleed herkennen we het gezicht van Christus. De maaltijd der armen is de maaltijd van de Heer. De disgenoten van Vincentius zijn met z'n twaalven, getal van de volheid. Vincentius is in z'n eentje, op de positie van Jezus. Het schilderij nodigt ons uit de plek van Vincentius in te nemen. Daarmee brengt het ons bij de twee dilemma's van diaconie. Wat je ook doet aan diaconie, het is altijd te weinig. En het kan gauw iets neerbuigends krijgen naar de ander toe.

Diaconale inspiratie

Volgens Vincentius a Paulo (1581-1660) worden we tot diaconie geïnspireerd in ons aanvoelen dat de kwetsbaarheid en verwondbaarheid, die iedere mens eigen is, verbonden is met het actuele, acute gekwetst- en verwond-zijn van bepaalde, concrete medemensen. Vincentius keert de verhoudingen om wanneer hij zegt: "De armsten en meest verstotenen zijn onze heersers en meesters" en: "Wees de armen dankbaar om het brood dat je hen mag geven". De arme, de behoeftige, de gekwetste laat ons immers zien wie wij allemaal zijn: kwetsbare mensen, afhankelijk van andere, eveneens kwetsbare mensen.

Guus Timmerman
[Fotograaf: Paul van Kruyswijk]

Kern van diaconie

Ik denk, met Jozef Wissink, dat dit gelovige inzicht voor zorg, hulpverlening en diaconie wezenlijk is: "De drugsverslaafde, de stervende, de zwerver, de in angst levende bewijst mij de weldaad, dat hij of zij mij een spiegel voorhoudt van wat mens-zijn inhoudt. (...) Als ik me die spiegel laat welgevallen, kan er in hulpverlening aan een mens in nood echt iets ontstaan van wederkerigheid. Waar dat niet gebeurt, kan hulpverlening verworden tot een weg-werken van problemen, waar we zelf geen weg mee weten" (*Diaconie in beweging*). Het schilderij van Kurt Welther wijst nog op iets anders: de arme, de behoeftige, de gekwetste laat ons de lijdende en gekruisigde Christus zien. Of beter gezegd: in onze wederkerige omgang met de arme, de behoeftige, de gekwetste geeft de lijdende en gekruisigde Christus zich aan ons te zien. Hiermee wordt een verbinding gelegd die voor diaconie wezenlijk is, namelijk die tussen diaconie en eucharistie. Deze verbinding gaat verder dan dat diaconie en liturgie allebei een wezenskenmerk van de kerk en allebei eredienst zijn: toewending tot de medemens en toewending tot God. Ze gaat ook verder dan dat diaconie de liturgie voedt en liturgie tot diaconie inspireert en toerust. Diaconie en eucharistie zijn innerlijk verbonden met elkaar en die innerlijke verbinding behoort tot het hart van het christelijk geloven.

Gebroken gemeenschap

Aan het begin van het Paastriduum, het hart van het kerkelijk jaar, in de avondmis van Witte Donderdag, horen we in de tweede lezing over de instelling van de eucharistie en in het evangelie over de voetwassing. Tijdens die voetwassing worden verschillende antifonen gezongen waarvan de eerste is: "Een nieuw gebod geef ik u: dat gij elkaar lief hebt", en de laatste: "Waar liefde is, daar is God". Zo wordt Jezus' zelfgave centraal gesteld, waarop wij worden uitgenodigd te antwoorden met liefde tot God en liefde tot de naaste. Zoals paus Benedictus ons voorhoudt: "Liefde kan geboden worden omdat zij eerst geschonken wordt" (*Deus caritas est*, 14).
In de instelling van de eucharistie en in de voetwassing loopt Jezus vooruit op zijn zelfgave in lijden en sterven aan het kruis. Dit vooruitlopen gebeurt in een gebroken gemeenschap in verwarring. Wie de verhalen er omheen leest - het onbegrip van Petrus over de voetwassing, de discussie tussen de leerlingen over wie van hen de belangrijkste is, de vijandige reactie van de overige leerlingen op de vrouw die Jezus' voeten zalft, het overleveren door Judas, de verloochening door Petrus - ziet niet eenheid, maar verdeeldheid. De centrale kern voor kerk-zijn: "bron en hoogtepunt van het kerkelijk leven", "sacrament van de eenheid" wordt ingesteld in een gebroken gemeenschap, waarin er verraad is, onbegrip, conflict, misverstand en verwarring. Wat betekent dat? Het betekent, dat als we op zoek willen gaan naar wat heelwording brengt, naar wat ons kan bevrijden, kortom, naar waarheid, dat wij dan minstens óók moeten zoeken daar waar er conflict is, misverstand, verwarring... Waarheid, bevrijding, heelwording, redding, is niet te vinden als je alleen wilt zoeken daar waar het vredig, zuiver en goed is. Gelovige waarheid willen vinden, vraagt een werkelijke verbinding met de gebrokenheid, de conflicten en de verwarring van hedendaagse mensen.

Wat je voor een van dezen hebt gedaan...

Een kerntekst voor diaconie is Matteüs 25, waaraan zes van de zeven werken van barmhartigheid zijn ontleend. Johannes Chrysostomus (aan het eind van de 4e eeuw de patriarch van Constantinopel) verbindt deze tekst met het verhaal van het Laatste Avondmaal, zowel met de instelling van de eucharistie als met de voetwassing: "Wil je het lichaam van Christus eren? Ga dan niet aan Hem voorbij, wanneer je Hem naakt ziet. Eer Hem niet met zijden gewaden, terwijl je je buiten op straat niet om Hem bekommert, waar Hij door koude en naaktheid te gronde gaat. Dezelfde die gezegd heeft: "Dit is mijn lichaam" (Mt 26,26) en door het woord het feit bekrachtigd heeft, Diezelfde heeft ook gezegd: "Jullie hebben Mij hongerig gezien maar Mij niet gevoed" (Mt 25,42), en: "Wat jullie aan een van deze geringen niet hebben gedaan, hebben jullie ook aan Mij niet gedaan" (Mt 25,45). Daartoe is niet een deken nodig, maar wel een zuivere ziel; dat vergt een grote zorgvuldigheid. Leren we daarom wijs te zijn, en Christus zo te eren als Hijzelf geëerd wil worden? De te eren mens is immers dat eerbetoon, het liefste, dat hij zelf wenst, en niet dat, wat wij daarvoor houden. Ook Petrus meende Hem immers te eren door Hem te beletten zijn voeten te wassen. Het was evenwel geen eerbewijs, maar het tegendeel.

Bewijs ook jij Hem daarom die eer, die Hijzelf heeft gewenst, en gebruik je rijkdom ten gunste van de armen. God wenst geen gouden kelken, maar gouden zielen" (Commentaar op Matteüs, Homilie L,3).
In een andere tekst verbindt Chrysostomus eucharistie en diaconie niet alleen wat betreft het object (het heilig brood, respectievelijk de hulpbehoevende), maar ook wat betreft het subject (de priester, respectievelijk de hulpgever): "Bedenk dat je tot priester van Christus wordt, wanneer je eigenhandig niet vlees, maar brood, niet bloed, maar een beker koud water aanbiedt" (Homilie XLV,2-3).

Gemeenschap in opbouw

Met Vincentius geloof ik dat diaconie wortelt in het voelen, zien, verstaan van de verbinding tussen de kwetsbaarheid en behoeftigheid die ieder van ons eigen is, en de actuele, acute kwetsbaarheid en behoeftigheid waardoor sommigen zijn getroffen. En waar we kwetsbaarheid en behoeftigheid kunnen delen, waar ieder de eigen kwetsbaarheid en behoeftigheid kan inbrengen - de diaken evengoed als de arme, de schuldenaar evengoed als het schuldhulpmaatje, de gastvrouw in het inloophuis evengoed als de gast - daar omheen ontstaat iets van gemeenschap. Waar mensen om elkaar bekommerd zijn en die bekommernis met elkaar delen, kan gemeenschap worden opgebouwd. Mijn droom is dat op de plekken waar aan gemeenschap wordt gebouwd doordat mensen hun kwetsbaarheid en hun bekommernis om elkaar inbrengen, ook eucharistie gevierd wordt en wel zo, dat dit de diaconie ten goede komt, en andersom, ook het eucharistie vieren ten goede komt. Eucharistie mag worden gevierd in 'eucharistische centra', als ze ook maar wordt gevierd in de marge, daar waar het binnenkerkelijke en het buitenkerkelijke elkaar raken. We zullen dan wel na moeten denken over hoe we eucharistie kunnen vieren tezamen met anders- en niet-gelovigen, zonder anderen iets op te dringen, of iets af te doen van de betekenis ervan voor ons. Het besef dat de eucharistie juist is ingesteld temidden van een gebroken gemeenschap, kan ons daartoe aan- en bemoedigen. Het is met het licht van het geloof dat we in de arme Christus herkennen, in een armzalig stukje brood het Lichaam van Christus en in onze gebrekkige locale gemeenschap de kerk van Christus, of, preciezer gezegd: de plek waar de kerk van Christus aanwezig en werkzaam is, tot heil van ons, mensen, en onze wereld.

Voorgevel H. Kruiskerk, Eucharistisch Centrum van de parochie OLV van Amersfoort, met drie banieren uit het project 'Gekruiste blikken' (2012) van Hassan Elammouri met de ogen van mensen uit de wijk [Fotograaf: Jan van der Sluis]

Dezelfde maaltijd

Gelovig gezien is diaconie het antwoord van ons mensen op het "nieuwe gebod" dat Jezus ons bij het Laatste Avondmaal geeft. Deze liefde tot de naaste kan, zoals paus Benedictus ons voorhoudt, worden "geboden" "omdat zij eerst geschonken wordt". Zo bezien inspireert en bemoedigt de eucharistie ons tot diaconie. Er is meer. In de eucharistie worden de menselijke inspanningen om de wereld tot een liefdevolle en herbergzame plek om te vormen, in Christus opgenomen en omgevormd tot aspecten van zijn verlossend handelen. In hun Vastenbrief 2012 schrijven de Nederlandse Bisschoppen: "Hoe bescheiden de resultaten soms ook lijken te zijn, als uitdrukking van de dienst van de liefde zijn menselijke inspanningen om elkaar te dienen en elkaars leven goed te maken, verbonden met God die de oorsprong, de dragende grond en het einddoel is van alles wat bestaat. *Ubi caritas et amor, Deus ibi est*: waar liefde is en genegenheid, daar is God en komt aan het licht wat in het verborgene onze geschiedenis draagt, voortstuwt en zal voltooien".

Zorg en (zelf)opoffering

Wat is nu die innerlijke verbinding tussen diaconie en eucharistie? Wie zorg geeft, offert iets van zichzelf op. Toen onze zoon twee was en regelmatig midden in de nacht begon te huilen, was ik vaak al onderweg voordat ik ertoe besloten had. Ik offerde er een stukje nachtrust mee op. Tegelijkertijd realiseerde ik mezelf als vader.
In haar proefschrift verzet Inge van Nistelrooij zich tegen het herleiden van zorg tot een kwestie van eigenbelang, van wederkerigheid of van oorzakelijkheid. Wie zorg geeft, offert iets van zichzelf op. Niet omdat zij of hij er iets voor terugkrijgt of omdat het uiteindelijk toch aan haar- of hemzelf ten goede komt. Maar omdat er iets aan de orde is en op het spel staat dat gegeven is en tegelijkertijd moet worden onderhouden (vaderschap bijvoorbeeld), maar zonder enige garantie. Wie zichzelf opoffert gaat nog een stap verder, maar ook hij of zij besluit daar zelden toe maar treft zichzelf er veeleer als het ware in aan. Voorafgaand aan elke instemming en zonder zeker te zijn van een goede uitkomst. Wie die zelfopoffering vervolgens aanvaardt en op zich neemt, realiseert tegelijkertijd zichzelf ook. Bij diaconie staat er ook iets op het spel, en wel: menswording. Een menswording die ook *kenosis* is, een afleggen van zekerheden en neerhalen van hoge scheidsmuren. Bijvoorbeeld: mag van ons hier in Europa iets worden gevraagd omwille van de menswording van alle mensen in de wereld? De innerlijke verbinding tussen diaconie en eucharistie zou misschien kunnen liggen in dat beide leven van de zelfopoffering door Christus omwille van ons heil. Eucharistie en diaconie die allebei leven van de zichzelf wegschenkende liefde van God: niet hetzelfde, maar wel dezelfde tafel en dezelfde maaltijd!

Drie activiteiten rond 'Diaconie en Eucharistie' voor parochies.
1. Drie bijeenkomsten: (1) over Eucharistie, bijvoorbeeld n.a.v. de brief '*Leven met Christus*' van kardinaal Eijk (2012); (2) over Diaconie en Eucharistie (bijv. n.a.v. dit artikel); (3) oecumenisch gesprek over Diaconie en Eucharistie /Avondmaal met inleiders uit diverse plaatselijke kerken.
2. Eucharistische aanbidding tijdens de Kerkennacht, met uitstalling van het Allerheiligste en een tentoonstelling in de kerk van foto's of afbeeldingen van de wijk en op elk heel uur een kort bezinningsmoment met liederen als '*Tantum ergo*' en '*Ubi caritas*' en Schriftlezingen en teksten over de band tussen eucharistie en diaconie.
3. Bewieroken van het Lichaam van Christus tijdens de Eucharistieviering op de Parochiedag met het thema "Diaconie", niet door de diaken van dienst, maar door iemand die door de parochianen herkend wordt als iemand die namens of vanuit de parochie door de week eer brengt aan "de minsten der mijnen" (een straatpastor, een diaconale diaken, een coördinator van een inloophuis of een lid van een bezoekgroep).
(Uitgebreidere beschrijvingen en een voorbeeldboekje voor de eucharistische aanbidding kunnen worden opgevraagd bij de auteur: ABTimmerman8@gmail.com)

Caritas en geloofsgemeenschap

Erik Sengers is medewerker Dienst Caritas van het Bisdom Haarlem-Amsterdam

Wie caritas zegt, zegt gemeenschap. Liefde gaat uit van een jij en een ik, van twee mensen. Onderlinge liefde - zeker zoals het in het Evangelie staat - wordt beleefd in een gemeenschap, wordt in stand gehouden door een gemeenschap. In deze bijdrage spiegelen we het begrip 'caritas' aan gebruikelijke begrippen voor kerkopbouw.

Caritas in de missie van het geloof

In de kern willen we dat de caritas en het caritatieve handelen weer hun plaats krijgen in de missie van het geloof en de missie van de kerk als geloofsgemeenschap. Caritas is niet het geloof doen, maar is gelovig doen, is op een andere manier in het leven staan, in de relaties met andere mensen en de samenleving. Caritas is daardoor niet alleen een taak voor de mensen, die in een bepaald bestuur zitten, maar een opdracht of liever een consequentie van het gelovig groeien voor iedere christen, die zijn of haar geloof serieus neemt. Aangezien je caritas - liefde - niet in je eentje kan, roept die goddelijke caritas mensen op zich in gemeenschap, in een gelovige gemeenschap samen te komen en daarin de caritas te ervaren en te beleven. Traditioneel worden voor het christelijk gemeenschapsleven vier woorden gebruikt, die allen door het woord 'caritas' een nieuwe dimensie en betekenis krijgen: 'vieren', 'leren', 'dienen' en 'geloofsgemeenschap opbouwen'.

Caritas en vieren

Ten eerste het 'vieren'. Vieren is belangrijk voor de caritas, omdat we daardoor in contact blijven met de bron waaruit we het allemaal doen. In de liturgische viering, in het bijzonder de eucharistieviering, ervaren we Gods liefdevolle nabijheid die ons de moed geeft om door te gaan, ook met anderen, op de weg van het leven. Dat is de liefde die we doorgeven aan de mensen om ons heen, aan de naaste. In de liturgische viering blijven we ook in contact met de opgestane Christus, ervaren we steeds opnieuw dat leven sterker is dan de dood. Maar we beleven ook de gekruisigde Christus, en in hem ervaren we het zinloze leed en onrecht dat aan zoveel mensen op deze wereld wordt toegedaan. In de liturgische viering worden we samen de gemeenschap die de liefde van Christus, en zo Gods scheppende en verlossende kracht in deze wereld realiseert. Concreet kwam het belang hiervan naar voren in een gesprek met het bestuur van een PCI, over een casus waar ze niet meer mee verder wisten. 'Bidden jullie wel eens voor dit soort gevallen, lezen jullie de Bijbel samen?' was mijn vraag. Ik ben ervan overtuigd dat, als caritasbestuurders samen vieren, bidden en Bijbellezen, ze op oplossingen kunnen komen die zijn toegesneden op de menselijke maat, die rechtvaardig zijn, en waar ze nog niet eerder op waren gekomen.

Caritas en leren

Het tweede veelgebruikte woord is 'leren'. Caritasmensen zijn over het algemeen niet zo van leren in de zin van het joodse 'lernen', ze zien zichzelf als doeners. Leren wordt vaak gezien als catechese voor initiatiesacramenten, als Bijbelstudie voor volwassenen. Het is niet de meest bezochte activiteit, daar christenen vaak denken dat ze, als ze gedoopt zijn, zich niet meer verder hoeven te ontwikkelen. In onze tijd heeft iedereen het over levenslang leren. Wat zouden christenen voortdurend bij zichzelf moeten ontwikkelen op hun levenslange weg naar God? Caritas biedt hiervoor een nieuwe ingang: wat er geleerd, gelernt zou moeten worden is hoe we de liefde van God kunnen ervaren in ons dagelijks leven, hoe die gestalte krijgt en welke keuzes er anders door gedaan worden. Wat betekent die caritas bij de doop van een kind, wat betekent het als je opgroeit, wat betekent het als je een huwelijk aangaat en wat betekent het als je gaat sterven? De voorbeelden van de heiligen in de kerk zouden bij deze catechese veel meer naar voren kunnen komen. In hun menselijkheid laten ze zien hoe de goddelijke liefdeskracht doorwerkt en hen over twijfel, verdriet en onzekerheid heen helpt. Ook zou de liturgie in zijn onderdelen veel meer uitgelegd kunnen worden, want in bijna ieder onderdeel komt de liefde van God naar voren, tot uitdrukking. Als mensen dat herkennen, kunnen ze beter met anderen vieren, verandert hun hart, en kunnen ze caritas in de praktijk brengen.

Carità educatrice, Lorenzo Bartolini, (ca. 1842 - ca. 1845), Rijksmuseum zaal 1.13, foto Hub Crijns. De vrouw ontfermt zich over twee kinderen. Zij moedigt het grootste kind aan te lezen. Op zijn boekrol staat de moraal: 'Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet.' De vrouw stelt de deugd Caritas (Naastenliefde) voor in haar rol als opvoedster, een typisch Italiaans thema. Met dit beeld droeg Bartolini bij aan een destijds actuele discussie over het belang van onderwijs in Toscane.

Caritas en dienen

Het derde belangrijke woord is 'dienen'. Een ingewikkeld woord, want in de protestantse opvatting - en in deze vierslag is het zo bedoeld - is het de dienst aan de samenleving en de armen. In de katholieke kring is diaconie breder, staat het voor het hele dienstwerk van de kerk, is het de *diaconia caritatis*, de *diaconia verbum*, en de *diaconia liturgia*. Hergeformuleerd stelt zich dus de vraag, wat caritas betekent voor de opstelling van de kerk in de samenleving en de hulp aan de behoeftigen? Het gaat dan om de mens als beeld Gods. Het gaat niet in de eerste plaats om de structuren van de samenleving, het gaat niet in de eerste plaats om de onrechtvaardige situatie, het gaat om de mens, die concreet geholpen moet worden, omdat die nu leed heeft aan lichaam en ziel. Naasten-liefde en lief-dadigheid zijn dus geen oubollige, maar juist heel mooie woorden die dat concrete en persoonlijke uitdrukken; barm-hart-igheid (je hart laten raken en warm worden) evenzeer. Tegelijkertijd heeft deze vorm van caritas een kritische maatschappelijke kracht. Juist door daden van liefde aan de naaste wordt duidelijk waar het in de samenleving aan liefde, betrokkenheid, solidariteit ontbreekt. Politici reageerden geschokt op het oprichten van voedselbanken, een profetischer teken had er niet gesteld kunnen worden, waarna armoedebeleid een tijd lang op de politieke en maatschappelijke agenda bleef.

Caritas en gelooofsgemeenschap opbouwen

Het vierde sleutelwoord is de 'geloofsgemeenschap opbouwen'. De christelijke gemeenschap dient vorm te krijgen, ingericht te worden, onderhouden te worden en in haar sociale gestalte ook te veranderen met de tijd en in een context.

Er zijn heel veel theorieën en theologieën over hoe dat te doen, maar wat bouwen we eigenlijk op als we aan alle kanten zien dat het kerkelijk leven terug loopt? Volgens mij dient de vraag vanuit de caritas gesteld en beantwoord te worden: hoe bouwen we een liefdesgemeenschap op? Hoe bouwen we de christelijke gemeenschap zo op, dat de liefde van Christus erin werkelijk present is? Welke activiteiten ondernemen we vanuit die ervaring, en welke niet? Eigenlijk is kerkopbouw vanuit dit principe niet zo moeilijk, want eenieder van ons is geboren in een gezin, de liefdesgemeenschap bij uitstek, en weet dus uit eigen ervaring hoe zo'n gemeenschap vorm te geven is. Als we caritas als principe nemen bij de geloofsopbouw, dan gebeurt het eigenlijk vanzelf: om lief te hebben moeten er twee (of drie in Mijn Naam) zijn. Wie liefde zegt, zegt gemeenschap en bouwt aan een gemeenschap die over grenzen heen gaat: met de mensen die er niet zijn, die er niet meer zijn, die er ook in de toekomst zullen zijn. Omdat die ander als mens evenzeer geliefd is door God als wij.

Wat is dan caritas?

We zien dus dat de caritas als principe het hele leven van christenen individueel en gemeenschappelijk kan doordringen. Maar wat is het dan? Het is een relatie die mensen hebben met elkaar, een intieme en vertrouwensvolle relatie, waarbij het erom gaat dat mensen recht gedaan wordt in Gods naam, omdat ze net als wij kinderen van één Vader zijn, en omdat ons door Hem is recht gedaan. Het is bewust zeer persoonlijk en individueel geformuleerd, omdat op deze manier de mens in het middelpunt blijft staan, en daardoor elke vorm van machtsverschil vermeden kan worden. Het is bewust individueel geformuleerd, omdat te verwachten is dat de gebruikelijke kerkelijke structuren steeds minder belang zullen gaan spelen in de ondersteuning van deze relaties. In zo'n situatie blijft de persoonlijke spiritualiteit over en daarbinnen moet caritas verankerd gaan worden: liever 100 gelovigen die dit in hun eigen leven beleven, dan 100 kwakkelende besturen van PCI of diakonie.

Het is bewust persoonlijk geformuleerd omdat het begint met de persoonlijke ervaring van Gods liefde zoals die in doop en vormsel, maar ook in wijding en huwelijk, en zeker in eucharistie en biecht ervaren wordt. Maar het blijft niet bij dat persoonlijke. Juist omdat het een relatie is heeft caritas ook een publiek karakter: caritas vormt gemeenschap, en vormt de samenleving om, en is een kritische en profetische stem in die samenleving.

Caritas

'Caritas' komt van het Latijnse woord voor 'duur', dat wat waardevol is. Deze woordafleiding kunnen we ons niet duidelijk genoeg voor ogen houden. Waardevol namelijk in de ogen van christenen zijn God en de naaste, waarbij wijzelf allereerst al waardevol zijn in de ogen van God. En we houden van dat wat ons waardevol is, en we gaan houden van mensen die ons werkelijk waardevol vinden. En aangezien God mens geworden is, een slaaf en de geringste onder de mensen, dienen we als we God willen dienen de mensen te dienen, met name die de geringsten op aarde zijn. God vraagt van ons niets anders dan Zijn liefde te beantwoorden, met liefde voor de mensen die Hij lief heeft, want daar woont Hij zelf. In deze relatie is dus geen ongelijkwaardigheid, maar waardering die wederzijds is, is dus geen hulp-verlener en hulp-vrager, want ieder is mens met gebreken en tekortkomingen. Deze liefde, deze Caritas is dus de inhoud van het verbond tussen God en de mens en de mensen onderling. Het is een liefde die tot grote hoogte kan stijgen, want wat kun je meer doen dan je leven te geven voor die ander?

caritas

Caritas in het Bisdom Haarlem-Amsterdam

Opbrengsten van een nieuwe visie

Erik Sengers is medewerker van de Dienst Caritas van het Bisdom Haarlem-Amsterdam

"Stumperds helpen". Dat was het antwoord van een Bekende Nederlander toen hem - zelf niet-gelovig - gevraagd werd wat de kerken zouden moeten doen om weer maatschappelijk relevant te worden.

"Stumperds helpen" bedoelde hij niet negatief. Het is inderdaad zo, dat de hulp door christenen aan de zwaksten in de samenleving, aan mensen die zichzelf niet kunnen helpen en ook niet geholpen worden, aan de mensen die vergeten en opgegeven worden, door mensen buiten de kerken gezien wordt - en herkend wordt - als iets typisch voor de kerken. De samenleving verwacht ook van de kerken dat ze dit doen. Toen de bezuinigingen op de welvaartsstaat werden aangekondigd, noemde toenmalig minister-president Balkenende de kerken als een van de eerste instanties die door zorgzame aandacht de taken konden overnemen. Als kerken subsidie aanvragen bij fondsen, krijgen ze dat alleen voor maatschappelijke doeleinden en voor concrete hulpverlening aan mensen in nood.

Uitdagingen aan de kerken

Ook Paus Franciscus doet een dringend appèl op de kerken, met name de katholieke kerk, om de mensen die vergeten zijn, uitgestoten zijn, met concrete daden bij te staan en zo te getuigen van het Evangelie. Maar de kerken zelf zijn, zo lijkt het wel, met andere dingen bezig. Kerksluiting en gebouwenonderhoud, de betaling van het kerkelijk personeel, daling van het aantal vrijwilligers waardoor taken niet meer vervuld kunnen worden, de continuering van de zondagse liturgische vieringen, en binnenkerkelijke discussies en

Caritas cursisten na de ontvangst van hun certificaat op de foto met Caritas medewerker Ernst Meijknecht en Deken Ambro Bakker *[Fotograaf onbekend]*

organisatievormen zijn de zaken waar veel geloofsgemeenschappen mee bezig zijn. Niet met het helpen van stumperds. De instellingen van de Diakonie of de Parochiële Caritas zijn vaak apart georganiseerd en op afstand van de geloofsgemeenschap, en gaan hun eigen weg. Daardoor komen de maatschappelijke uitdagingen slechts langzaam in de kerken binnen, terwijl de christelijke hulpverlening haar spirituele basis - en daarmee haar kritische rol - dreigt te verliezen.
In het Bisdom Haarlem-Amsterdam hebben we gepoogd door het gebruik van het woord 'caritas' een uitweg te vinden uit deze dilemma's, paradoxen en tegenstrijdige verwachtingen. De keuze voor dat woord is welbewust geweest, zonder dat we wisten waar het heen zou gaan. In deze bijdrage willen we vertellen wat het gebruik van dit woord, in plaats van 'diakonie', ons de afgelopen jaren voor inzichten en ervaringen heeft opgeleverd. Wat hebben we tot nu toe ontdekt en wat gebeurt er anders, of hetzelfde op een andere manier?

Caritas en spiritualiteit

Ten eerste hebben we door het woord 'caritas' de persoonlijke en collectieve spiritualiteit weer terug gebracht in het werk. Mensen in de diakonie worden gezien en zien zichzelf als doeners, met een laag spiritueel zelfbewustzijn. Het is eerder sociaal werk dan een christelijk werk. Nu kloppen deze beelden niet helemaal, maar het toont de verlegenheid om woorden te geven aan waarom je die ander helpt. Doordat die spiritualiteit weer terug kan komen, kunnen ook de verbanden met het parochiële en liturgische gebeuren weer terug komen. En doordat we die link weer konden leggen, vonden we woorden om ook beleidsmatig in gesprek te komen rondom vastgelopen processen van fusie en samenwerking. We vonden nieuwe woorden en een nieuwe taal om te spreken over keuzes die bestuurders maken (geef je een lening of een gift?) en kunnen ze zo helpen om hun eigen handelen te reflecteren. Heel concreet heeft het gebruik van het woord 'caritas' ervoor gezorgd dat we in contact komen met het jongerenpastoraat, dat er ook naar snakt om maatschappelijk uiting te geven aan het geloof, maar dat in het woord 'diakonie' niet kon vinden - en daarom vaak liet liggen. Ook hebben we een aantal succesvolle bezinningsdagen opgezet, waar we de spiritualiteit van kloosters gebruiken om een nieuwe impulsen te geven aan het caritaswerk. Behalve dat we zo de religieuzen bij ons werk betrekken, merken we dat op deze dagen andere mensen komen dan op de gebruikelijke impulsdagen.

Caritas in de parochie terug

Ten tweede hebben we door het gebruik van het woord 'caritas' deze activiteit weer terug gebracht in de parochie. Caritas is liefde tot God en liefde tot de naaste, maar die twee zijn niet te scheiden. Aangezien God in de naaste tot ons komt, is naastenliefde ook godsliefde. Caritas is niet alleen navolging van Jezus, net zo goed geldt dat wat je aan de naaste doet je aan Jezus doet. Caritas is in die zin godsdienst, we dienen God in liefde doordat we zijn mensen dienen, en het is een God welgevallige dienst die we alleen vol kunnen houden als we in die liefde van God blijven.
Het is dus heel belangrijk dat caritas-mensen (geen vrijwilligers, maar gelovigen) naar de kerk blijven gaan, om zich steeds meer in die Liefde te scholen en te vormen, zodat ze worden als Christus en net zo barmhartig en genadig worden als Hij. Met het woord 'caritas' herontdekten we dat naastenliefde een weg is om tot het godsgeheim te komen, en niet slechts een uiting daarvan is.
Met deze gedachte in het hart sporen we PCI's aan om - overigens conform het Algemeen Reglement - contact te blijven houden met de parochie, en spreken we parochies aan om hun verantwoordelijkheid te nemen, conform het Algemeen Reglement, voor de caritas in de parochie. In de gesprekken over samenwerking en fusie van PCI in het kader van de parochiële samenwerking, stimuleren we PCI's om een visie te ontwikkelen voor het geheel van de parochie, in overeenstemming met de parochie.

Caritas als onderdeel van de wereldkerk

Ten derde hebben we door het gebruik van het woord 'caritas' de internationale dimensie van het kerk-zijn herontdekt. Het woord 'diakonie' wordt namelijk alleen in Nederland binnen de katholieke kerk gebruikt, in alle andere landen van de wereld heet die organisatie en die activiteit Caritas. En overal wordt hetzelfde teken gebruikt van het vlammenkruis: 'brandde mijn hart niet voor U'. Doordat in Nederland een ander woord is gebruikt, is de parochiële, kerkelijke caritas het contact kwijtgeraakt met die bredere wereldkerk, en kan ze zich daardoor niet meer laten voeden. Ook is ze het contact kwijtgeraakt met de noden die in de wereld voorkomen en die via *Caritas internationalis* worden aangepakt: dat is voor de groepen missie ontwikkeling vrede (MOV). Zo'n scheiding achten wij in de huidige, mondiale samenleving niet meer zinvol. Door het gebruik van het woord 'caritas' hebben we een nieuwe blik gekregen op de manier waarop mondiale problemen zich bij ons lokaal voordoen. De aanwezigheid van migranten en vluchtelingen bijvoorbeeld is niet langer een probleem van (voor) de migrantenparochies, maar van de hele geloofsgemeenschap. Met het woord 'caritas' kunnen we de gemeenschappen van katholieke migranten ook aanspreken -makkelijker dan met 'diaconie' - en ze helpen die caritas in eigen kring op te pakken. Verder doen we met het begrip 'caritas' consequent pogingen om het MOV-werk in contact te komen en het liefst bij het werk te integreren onder de noemer internationale caritas. In de mondiale samenleving vallen dit soort grenzen immers weg.

Netwerk bouwen in de samenleving

Ten vierde kunnen we door het gebruik van het woord 'caritas' een nieuw netwerk op gaan bouwen in de samenleving. Het Engelstalige equivalent van het woord is hot: *charity*. Steeds meer komen bedrijven en organisaties, overheden en verenigingen erachter dat het goed is af en toe iets terug te doen aan de samenleving. Met begrippen als 'duurzaam en maatschappelijk ondernemen' geven organisaties aan, dat ze mens en natuur belangrijker willen vinden dan geldelijke winst. Door coöperaties willen mensen vorm geven aan gezamenlijke oplossingen op lokaal niveau. Aan de andere kant zoeken fondsen en stichtingen (de sector liefdadigheid) naar een nieuwe rol in de lokale samenleving.
Ze willen nieuwe impulsen geven aan het maatschappelijk middenveld, dat door de overheid aan zichzelf wordt overgelaten. De overheid stimuleert deze actieve rol ook, reglementeert dat en waardeert dat fiscaal. Bij deze beweging kan de kerkelijke caritas van harte aansluiten en zo nieuwe partners en relevantie winnen. "Ga op zoek naar de bondgenoten in de caritas", zeggen we tegen de caritasbesturen, "en vind ze soms op onverwachte plekken". Zeker als caritasbesturen niet meer weten waar ze armoede kunnen vinden, brengen we ze in contact met dergelijke bondgenoten die daar wel zicht op hebben. We kunnen leren van deze bondgenoten, en zij van ons, en we merken dat we bepaalde grote vragen niet alleen hoeven op te lossen, maar daar ons netwerk bij kunnen aanspreken.

Conclusie

Dit zijn allemaal ideale beelden, het lukt ons niet elke dag dit zo te doen. Natuurlijk ondervinden we ook de moeilijkheden bij het realiseren van dit programma. Maar als ons gevraagd wordt wat de eerste opbrengsten zijn van de koerswijzigingen, dan wijzen we op deze vier punten die zich langzaam uit kristalliseren en die we verder willen ontwikkelen. Het zijn zeker ook niet allemaal nieuwe of bijzonder revolutionaire dingen. Maar dat hoeft misschien ook niet: wie het kleine niet eert (lief heeft) is het grote niet weert. Wat misschien het belangrijkste is, is dat we met het woord 'caritas' verbindingen zijn gaan leggen en dieptes zijn gaan zien, die we voorheen niet zo sterk hebben ervaren. Dat geeft weer nieuwe impulsen aan het werk en aan degenen die het uitvoeren, die zich geroepen voelen om God te dienen door de naaste.

http://www.bisdomhaarlem-amsterdam.nl/?p=dep&ids=diaconie
Dienst Diocesane Caritas, esengers@bisdomhaarlem-amsterdam.nl
Men kan zich per e-mail opgeven voor de digitale Nieuwsbrief

“Het gaat om een grondhouding, een levensstijl”

Interview met bestuurders van de Beweging van Barmhartigheid

De Beweging van Barmhartigheid is rond de eeuwwisseling ontstaan vanuit twee religieuze instituten: de fraters van Tilburg en de zusters van Liefde in Tilburg. Anno 2016 kent de Beweging ruim 1200 bewogen mensen. Een gesprek met stichter frater Wim Verschuren en bestuurder Astrid Kraal.

Ontstaan Beweging van Barmhartigheid

In crisis herontdekten de Fraters van Tilburg dat barmhartigheid het hart van hun spiritualiteit is. Het gaf richting aan hun leven en een nieuwe fierheid. Wat zij zelf gevonden hadden als wezenlijk voor hun leven en werk wilden ze delen met anderen. Wim Verschuren vertelt over de advertentiecampagne die zich richtte op mannen die frater willen worden. “Bij de vierde advertentie wordt gevraagd om Bondgenoten (m/v) die zich willen inzetten in de beweging van barmhartigheid. Die laatste leidde tot veel reacties. Op 19 december 1998 zijn 80 mensen in Tilburg bij elkaar gekomen en daar is de Beweging van Barmhartigheid gestart. Ter plekke is besloten te starten met een Nieuwsbrief om inhoud te geven aan waar het in de Beweging om te doen is. Van meet af aan zijn er veel discussies ontstaan, ook rond het woord ‘Barmhartigheid’. Het klonk voor sommigen te christelijk en was ook uit het dagelijkse taalgebruik verdwenen. Het gesprek rond de inhoud heeft geleid tot een missie en visie, die in 2001 geleid heeft tot de oprichting van een Stichting met een bestuur en verschillende manieren om bij de Beweging mee te doen: als volger, als participant, die contributie betaalt, of als sponsor.”

Meedoen op verschillende manieren

Astrid Kraal geeft aan “dat er van meet af aan ook verschil is geweest tussen de manier waarop mensen betrokken willen zijn. Daarom zijn er volgers, mensen die kennis maken, nieuwsgierig zijn, meer willen weten. Zij kunnen inschrijven op de digitale nieuwsbrief en meedoen aan activiteiten. Participanten zijn meer betrokken, leden eigenlijk, die een contributie geven en als bondgenoten uitdrukking geven aan barmhartigheid. Barmhartigheid is in de kern wat je doet in je leven, piepklein of in het groot. En mensen kunnen sponsor worden, met een bedrag de Beweging en de verdere uitbouw ervan ondersteunen.”

Start hobbels

Wim Verschuren vertelt, dat er in de startfase twee hobbels te overwinnen waren. “De Fraters van Tilburg en de Zusters van Liefde zijn religieuze instituten, die een spiritualiteit beweging op christelijke leest invullen. In onze congregaties is ‘barmhartigheid’ een kernwoord, evenals ‘compassie’ en ‘mededogen’. Richtsnoer is dan: ik ben een navolger van Jezus en Zijn evangelie en dat is de boodschap van barmhartige liefde. In de gesprekken met anderen leerden we als eerste hobbel dat dit niet per sé gedeeld wordt door mensen. Je kan de spiritualiteit van barmhartigheid ook vanuit andere bronnen beleven. Die zijn ook ingebracht en zo is er een visie ontstaan rond de kern van de Beweging van Barmhartigheid. De wortels liggen in de christelijke spiritualiteit, maar de verwoording is breder.”

“Barmhartigheid is in de kern wat je doet in je leven, piepklein of in het groot”

Volgens Wim Verschuren is “de tweede hobbel het debat of de beweging een actiegroep moet worden en zelf werken onderneemt. We zijn een spiritualiteitsbeweging, die mensen verbindt, die willen leven en werken vanuit barmhartigheid, en/of mededogen en/of compassie. Ook al omdat vele participanten al zoveel doen. En die ervaren bondgenoten nodig te hebben.”

Zien – Bewogen worden – In beweging komen

“De kernwoorden rond deze discussie zijn van meet af aan geweest: ‘Zien - Bewogen Worden - In Beweging Komen’. Je moet ontdekken dat het gaat om levenshouding, die op alle terreinen van het leven speelt,want overal kom je ongelijkheid tegen, verdriet, pijn en ondeugd. Als je rondkijkt kun je zien dat er dingen niet goed gaan. Daar kun je op ingaan. Je kunt in het omgaan met een ander kiezen voor opbouwen, op de voeten zetten, meer mens worden of kies je voor kapot maken, naar het eigen belang kijken? Ongelijkheid is er in de wereld en die is moeilijk te bestrijden. Je kan wel elk mens gelijkwaardig bejegenen en met elkaar op weg gaan, je tot naaste maken. Vincent de Paul, een van onze spirituele voorgangers, drukt dit sterk uit: de armen zijn je meesters en je mag ze dienen. Ons mensbeeld

Wim Verschuren (1933) is geboren in Udenhout, waar hij zijn jeugd heeft doorgebracht. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is hij thuis op de boerderij. Na die moeilijke tijd gaat hij naar het juvenaat (de kostschool) van de Fraters van Tilburg (Fraters van Onze Lieve Vrouw, Moeder van Barmhartigheid). Met zijn 18de volgt het noviciaat. Na vijf jaar volgt de tijdelijke professie en met 23 jaar de geloften voor het leven. De fraters van Tilburg zijn een onderwijscongregatie. Hij wordt onderwijzer in Loon op Zand en in Den Bosch. Daarna wordt hij voor drie jaar onderwijzer op het blindeninstituut in Grave en in die tijd

studeerde hij Pedagogiek aan de Leergangen in Tilburg. Na staatsexamen Gymnasium gehaald te hebben kon hij in Nijmegen Nederlandse taal en filosofie gaan studeren. Dat was in de roerige zestiger jaren. Het is een boeiende tijd voor hem op sociaal, religieus kerkelijk en politiek terrein. Na het afstuderen geeft hij een jaar les als docent Nederlands en wordt dan in 1968 door zijn Congregatie gekozen tot bestuurslid van de congregatie. Vanaf 1978 wordt hij gekozen tot algemeen overste en die functie vervult hij tot 1990. In 1990 wordt hij lid van de Elimgroep, een leefgemeenschap die speciale aandacht aan spiritualiteit voor jonge mensen wil geven. Sinds 2000 is Wim in Vught lid van de Eleousa communiteit. Van hieruit is hij nog steeds betrokken bij de beweging van barmhartigheid en bij het Centrum Zin Werk waarvan hij een van de grondleggers is. Ook de toekomst van religieus leven in Nederland houdt hem bezig.

Astrid Kraal (1966) is in Papendrecht geboren en opgegroeid op Curaçoa. Als Astrid tien jaar is verhuist het gezin naar Dordrecht, waar ze de basisschool en het Christelijk Lyceum volgt. Daarna kiest ze voor de Lerarenopleiding in Tilburg. In 1987 wordt ze een jaar leraar. Maar de werkloosheid is eind jaren tachtig groot, ook in het onderwijs zijn de banen schaars. Na een jaar

FNV komt ze in Tilburg in de bibliotheekbranche terecht, waar ze bij Cubuss diverse ondersteunende functies vervult. Vanuit haar werk en haar gezinsleven raakt Astrid in 2009 via een advertentie in aanraking met de Beweging van Barmhartigheid. Eerst als kennismaker, later als participant. Via ontmoeten, leren, praten, doen komt ze van het een naar het ander. Vanaf 2012 is Astrid lid van het bestuur van de Beweging van Barmhartigheid.

Frater Wim Verschuren en bestuurder Astrid Kraal van de Beweging van Barmhartigheid

is christelijk gefundeerd en tegelijk kan ieder er zijn eigen beelden in voegen. Het speelveld van barmhartigheid is dichtbij en wereldwijd: je thuis, je buurt, het werk, je sport, vereniging of vrijwilligerswerk, je stad, Nederland, Europa, de wereld."
Al is de Beweging van barmhartigheid een spiritualiteitsbeweging, dat betekent niet dat zij niet soms haar stem laat horen wanneer onbarmhartigheid wordt gesignaleerd of om aandacht voor barmhartigheid in de openbare ruimte te vragen. Wim Verschuren: "Medio 2002 kwam er een nieuw kabinet met het CDA, VVD en D66 (Balkenende II). Er is toen vanuit de Beweging in maart 2003 een pleidooi gehouden voor de instelling van een Ministerie van Barmhartigheid. Barmhartigheid is immers broodnodig om tot een menselijkere wereld en een betere samenleving te komen. Als antwoord ontvingen we terug dat er in elk besluit van de overheid barmhartigheid aanwezig moet zijn. Nog meer willen wij het goede nieuws verspreiden, want er gebeuren zoveel goede dingen."

Barmhartigheid als levenshouding

Astrid Kraal ontving thuis een smakelijk gelach toen ze vertelde dat ze geïnterviewd gaat worden over de Beweging van Barmhartigheid. "Want het is niet zo gemakkelijk om uit te leggen wat het participant zijn nu inhoudt. Het gaat om een grondhouding, een levensstijl, van waaruit je denkt, doet, leeft. De beste oefening vind je in je gezin en op het werk. Durf je er voor uit te komen? En hoe dan? Er is een vorm van vanzelfsprekendheid, die uit je leven te lezen is. Als je de krant openslaat, komen alle Werken van Barmhartigheid voorbij. Met vluchtelingen omgaan is vreemdelingen herbergen;, naakten kleden en hongerigen voeden vind je in de bed-bad-broodregeling. Met barmhartige ogen kijken laat je vanzelf noden zien. Je leeft vanuit barmhartigheid als je kind ziek is, je boodschappen doet voor een oudere buurvrouw, een vluchteling in je straat introduceert, iemand helpt op je werk."

Jaar van Barmhartigheid

Wim Verschuren is blij "dat Paus Franciscus een jubeljaar met als thema Barmhartigheid heeft uitgeroepen. Dat komt niet uit de lucht vallen. De laatste jaren was de aandacht van barmhartigheid of compassie sterk toegenomen. Vanuit de Beweging en de fraters wordt nu vaak een beroep op ons gedaan om hier aandacht aan te geven. Uiteraard kun je niet buiten het grote vraagstuk van de opvang van vluchtelingen uit Afrika en het Midden-Oosten. Dat is niet alleen een vraag voor de staatssecretaris, maar voor iedereen. Je ervaart ook hoe machteloos je bent. Vanuit een barmhartige levenshouding kun je in ieder geval je stem laten horen dat vreemdelingenhaat niet kan en een tegengeluid laten horen tegen de schreeuwers. En mee te doen aan wat wel mogelijk kan zijn rond opvang. En niet vergeten, dat bidden voor de vreemdelingen en een goede opvang en voor de jonge mensen die zich bij IS aansluiten ook een werk van barmhartigheid is.

Astrid Kraal vult aan "dat barmhartigheid als waarde de wereldproblemen niet oplost. Oorlogen doven er niet door. Maar je kan zelf kleine dingen doen. Als je elke dag een ding doet, heb je effect. Ook kleine dingen veranderen de wereld, hollen de steen als vallende druppels, veranderen de stroom van het water. Duizend kleine dingen maken de wereld een stuk beter."

Activiteiten

Astrid Kraal vertelt hoe het bestuur heeft nagedacht hoe jongeren te kunnen bereiken. Want om iets voor hen te kunnen betekenen moet je ze ook kennen. "Uit dat denken is het idee voortgekomen van een Summer School Masterclass voor jongeren van HBO en universiteit uit Nederland en Vlaanderen. De thema's gaan over leiderschap, management, compromissen sluiten. Jongeren kunnen rond deze thema's waardevolle bijdragen ontwikkelen aan en met elkaar. Tijdens de Summer school is gebleken hoe zeer jongeren hangen naar openheid, spiritualiteit, praten over waarden."
"De interreligieuze dialoog en het meedoen daaraan is ook een ingang voor barmhartigheid. Alle grote religies kennen het begrip: Joodse religie, de Islam, de Boedhisten. Termen als compassie, mededogen, meeleven, zijn daar ook bekend. Het gesprek met barmhartigheid gaat goed samen met wijsheid. En je kunt je altijd afvragen wanneer en waarom onbarmhartigheid ontstaat."

"De kernwoorden zijn: 'Zien - Bewogen Worden - In Beweging Komen'"

Levendige beweging

Astrid Kraal geeft aan dat de Beweging van Barmhartigheid een landelijk bestuur heeft en nu ongeveer 1.200 participanten. "De activiteiten van de Beweging van Barmhartigheid kennen aan de ene kant landelijke bijeenkomsten, zoals dagen voor gesprek, studie, bezinning en aan de andere kant regionale groepen, die hetzelfde doen. Het gaat er om dat mensen die elkaar vinden in de Beweging met elkaar in contact komen en elkaar kunnen steunen in Barmhartigheid en al overleggende en doende zich verder kunnen ontwikkelen. Je neemt deel aan een groep, een beweging en je probeert meer mens te worden op het werk, thuis, in je relaties of sociale sfeer."

"Vorig jaar is een kleine groep acht dagen op reis geweest in het voetspoor van Franciscus en Clara in Assisi en die reis is voor iedereen van betekenis geweest voor leven en werk. Zo bleek tijdens de reünie die pas is geweest. Voor het bestuur is een zorg om voldoende financiën bij elkaar te krijgen om alles wat we willen te kunnen realiseren. En er is telkens inspanning nodig om het participeren van vrijwilligers op peil te houden. Iedereen mag meedoen en geld moet daarin niet een sta in de weg zijn. Tegelijk maakt geld ook weer activiteiten mogelijk. Het bestuur is nu actief in het uitzetten van de koers voor 2016 en volgende jaren. Je moet jezelf uitdagen, nadenken waar je staat, wat je bereikt hebt, en naar waar je heen wil."

www.barmhartigheid.nl

De foto's zijn gemaakt door Hub Crijns.

Inloophuis de Jessehof richt zich op eenzamen en armen

Jan Maasen is medewerker Dienen en Missiesecretaris van het Bisdom Rotterdam

Inloophuis de Jessehof is een interkerkelijk diaconaal project in Delft, dat is ontstaan in 2012. Verschillende diaconale vrijwilligers en beroepskrachten liepen in die jaren tegen het probleem op, dat Delft wel enige opvang kende voor dak- en thuislozen, maar dat er geen voorzieningen waren voor de groep, die hier sociaal iets boven zat. Ze dachten daarbij vooral aan de grote groep eenzame mensen.

Een aantal werkers vond elkaar in de wens om een interkerkelijk diaconaal centrum op te zetten. Het hele project kwam in een stroomversnelling, toen al snel een geschikte locatie werd gevonden, midden in het centrum van Delft, vlakbij de Nieuwe Kerk, op de hoek van de Burgwal. Ze zijn toen in het diepe gesprongen en gewoon begonnen. Vanaf het begin ondersteunt Kansfonds (voorheen: Skanfonds) het project. De Jessehof wordt financieel ook gedragen door de kerken in Delft. Veel kerken participeren in het project via hun pastorale beroepskrachten die een dagdeel meedraaien of die in het bestuur actief zijn.

Inloop

De Jessehof is nu vijfmaal per week open en ontvangt zo'n veertig tot zestig personen per dagdeel. Daarnaast komen per maand zeker nog honderd mensen binnen voor de andere activiteiten. Zo organiseert de Jessehof twee keer per maand op woensdagmiddag een open atelier. Dat is een creatieve middag met handwerken, boetseren, tekenen, schilderen en andere creatieve vormen. Elke eerste vrijdag van de maand bereiden vrijwilligers een warme driegangenmaaltijd. Verder wordt er maandelijks een oecumenische viering gehouden. Deze activiteiten zijn erbij gekomen, omdat de gasten er om vroegen. Zo staan er in de ruimte ook drie computers die door de gasten worden gebruikt om een woning of werk te zoeken, te mailen of andere persoonlijke zaken te regelen. Gasten die niet goed thuis zijn op de computer, worden door de vrijwilligers de weg gewezen. Een deel van de bezoekers is vaste gast en komt meerdere malen per week waardoor ze een structuur in hun leven hebben gekregen.

Organisatie

Momenteel heeft de Jessehof 35 vrijwilligers voor de inloop, twaalf pastorale beroepskrachten en een vrijwillige kookploeg. Een groot deel van de vrijwilligers komt uit de kerken. Geregeld lopen er ook mensen binnen die zich aanbieden als vrijwilliger. Sommige vrijwilligers zijn werkeloos en moeten voor hun uitkering actief blijven. De Jessehof heeft iets meer vrouwelijke dan mannelijke vrijwilligers maar de leeftijden variëren mooi. "We zijn nu ook voorzichtig bezig om een aantal vaste gasten in te zetten als vrijwilliger," vertelt coördinator Anita van Velzen. "Op zaterdag werken er regelmatig buitenlandse studenten van de TU Delft en het Unesco IHE waterinstituut mee. Zij willen graag Nederland en de gewone Nederlandse samenleving leren kennen." Het bestuur van de Jessehof bestaat uit zeven vrijwilligers die de diverse kerken vertegenwoordigen.

Verminderen van eenzaamheid

De Jessehof focust haar activiteiten op armoede en op het verminderen van eenzaamheid. Eenzaamheid komt in alle lagen van de bevolking voor, maar de kans op eenzaamheid is niet voor alle bevolkingsgroepen gelijk. Chronisch zieken, gehandicapten, ouderen en alleenstaanden zonder partner, immigranten die nog niet zijn ingeburgerd, werkzoekenden die zich sociaal uitgesloten voelen, en dak- en thuislozen lopen volgens allerlei onderzoeken een groter risico om eenzaam te worden. Dat zien ze ook in de Jessehof. Van Velzen: "Er komen meer mensen die sociaal geïsoleerd zijn en weinig contacten hebben. Daarnaast zien we hier nogal wat mensen die door hun beperking of trauma niet in staat zijn contacten te maken en te onderhouden. Vroeger zaten deze mensen in een instelling, nu wonen ze in een huis in de wijk. Het idee van vermaatschappelijking ziet er op papier mooi uit. Maar als je in je uppie in de wijk woont, heb je uiteindelijk minder contacten." De Jessehof hoopt in de toekomst een signaleringssysteem te ontwikkelen met huisdokters en andere hulpverleners, zodat mensen in een vroeg stadium op het inloophuis kunnen worden geattendeerd. Via folders probeert men nu al aan meer bekendheid te werken.
Door zeer laagdrempelige inloop te organiseren buiten elke vorm van formele hulpverlening, vangt de Jessehof de mensen op die eenzaam zijn. Het inloophuis geeft hen een structuur in de week en ze leren nieuwe mensen kennen en met hen relaties aan te gaan. Er ontstaan nieuwe vriendschappen, relaties en vooral weer een gevoel van 'er bij te horen'. De gasten hebben zelf het initiatief genomen om een schaakcompetitie te organiseren. "We doen hier ook aan talenten spotten," aldus Van Velzen. "De maaltijden koken we zelf. Als we merken, dat mensen daarin aardigheid hebben, schakelen we hen in bij het bereiden ervan."
Het inloophuis trekt vooral witte bezoekers, met een opvallend hoog aandeel van alleenstaande mannen tussen de veertig en vijftig jaar. Volgens Anita van Velzen komen er minder buitenlanders omdat de locatie in het hartje van Delft ligt. De buitenlanders wonen overwegend in de andere delen van de stad. Daar ontstaan nu langzamerhand ook initiatieven voor inloopactiviteiten.

De mensen die binnenlopen kunnen spelletjes doen en al doende hebben ze allerlei gesprekjes met elkaar [Fotograaf: onbekend]

Vergeven en vergeten

Het inloophuis is een plek van ontmoeting, maar dat verloopt niet altijd zonder problemen. Wat wil je ook, als een aanzienlijk deel van je gasten juist problemen heeft met het aangaan en onderhouden van contacten. Toch gebeuren er soms verrassende dingen. Voorjaar 2015 hield de Jessehof een oecumenische viering over het thema 'vergeven en vergeten'. De voorganger legde uit, dat mensen veel fouten maken maar dat God hen telkens weer vergeeft. Daardoor kunnen en moeten zij zelf ook anderen weer vergeven. Een van de gasten was Pieter, een oudere licht dementerende en zeer gelovige man. Hij nam alles rustig in zich op. Later op de middag, tijdens de inloop, ontstond er een ruzie tussen deze Pieter, die normaal nooit ruzie heeft, en een vrouw. Zij is een zeer volkse vrouw, grof in de mond en zeer ongenuanceerd, ook over geloof. Hij kon daar niet meer tegen en viel tegen haar uit dat ze een slechte vrouw was. Zij barstte ook direct uit in allerlei beschuldigingen. De leiding heeft de partijen uit elkaar gehaald en met hen afzonderlijk gesproken. Pieter was zeer van streek over haar gedrag, geshockt. Van Velzen: "Na enige tijd, bracht ik hem de viering in gedachten. Ik zag het kwartje echt vallen. Hij veerde op. Glimlachend vergaf hij haar alles en liep met geheven hoofd de zaal uit. Zo direct had ik de werking van het evangelie nog nooit gezien."

Inloophuis De Jessehof
Burgwal 50
2611 GJ Delft
www.jessehof.nl

Impulsdag ‘De eenzaamheid verbreken’

Jan Maasen is medewerker Dienen en Missiesecretaris van het Bisdom Rotterdam

Ruim tachtig mensen kwamen zaterdag 16 januari 2016 naar de impulsdag ‘De eenzaamheid verbreken’ in de Delftse Adelbertkerk. Het bisdom Rotterdam had deze bijeenkomst georganiseerd als een inhoudelijk vervolg op de uitreiking van de Diaconieprijs ‘Brood en Rozen’.

Eenzaamheidsbestrijding was toen de bijzondere categorie geweest, waaraan de wisseltrofee was verbonden. Eenzaamheid is immers een belangrijk maatschappelijk probleem, dat met de jaren nog lijkt te groeien. Bij de opening plaatste Mgr. J. van den Hende deze dag tevens in het kader van het diocesane Laurentiusjaar en het wereldwijde Heilig Jaar van Barmhartigheid. “In het licht van het evangelie geloven wij dat iedere mens gemaakt is naar Gods beeld en gelijkenis. Deze mensvisie houdt in dat geen mens bedoeld is om zonder relaties en betrekkingen te leven. De mens is een sociaal wezen, in verbondenheid met God en met medemensen. Eenzaamheid staat daar haaks op,” aldus de bisschop.

Workshops

De deelnemers konden op deze impulsdag kennis maken met vier projecten uit het bisdom Rotterdam die zich richten op de bestrijding van eenzaamheid. Deze projecten waren eerder voorgedragen voor de Diaconieprijs ‘Brood en Rozen 2015’. Met elkaar beslaan ze een breed palet van kerkelijke activiteiten om eenzaamheid tegen te gaan.
Twee projecten spelen zich af in een stedelijke context. De bezoekgroep Sint Jacobsstaf van de parochiekern H. Jacobus de Meerdere in Den Haag paart aan het bezoeken van alleenstaande ouderen en het organiseren van maandelijkse uitstapjes ook meer diaconale activiteiten als het begeleiden bij bezoek aan dokter of ziekenhuis, hulp bij verhuizing en financiële zaken of begeleiding bij terminale ziekte (zie ook het decembernummer van *Diakonie & Parochie* jaargang 2015).
Het oecumenisch inloophuis de Jessehof in Delft biedt vijf dagdelen per week een zeer laagdrempelige inloop en organiseert daarnaast nog andere activiteiten, zoals een open atelier, maaltijden of zingen, waardoor mensen een structuur in de week krijgen en nieuwe mensen leren kennen. Een uitvoeriger portret staat elders in dit nummer.
De twee andere projecten zijn ontwikkeld in een plattelandsparochie en richten zich vooral op mensen, die een partner of kind hebben verloren. De werkgroep ‘Leven met verlies’ van de parochiekern St. Franciscus van Assisië in Oudewater organiseert lotgenotenbijeenkomsten en ontmoetingen na de maandelijkse viering in de kapel van het kerkhof. De eetclub Sam-Sam in de Alblasserwaard-West komt een keer per zes weken op een zondagmiddag bijeen om samen te genieten van een driegangenmaaltijd, die de deelnemers zelf hebben klaargemaakt. De naam is voorgesteld door een van de deelnemers: ‘Samen eten, samen delen’.

Uitleiding

Na twee workshoprondes plaatste godsdienstsocioloog Theo Schepens de opgedane ervaringen in perspectief. Eenzaamheid is niet hetzelfde als alleen-zijn. Alleen leven kan een levenskeuze zijn. Voor eenzaamheid kies je niet. Eenzaamheid kan je zien als een gemis aan betekenisvolle relaties. Onderzoekers hebben een schaal ontwikkeld om aan de hand van elf vragen de mate van eenzaamheid te bepalen. Dan blijkt, dat acht procent van de bevolking ernstig eenzaam is. Omgerekend zijn dat 1,2 miljoen mensen. Risicogroepen zijn bijvoorbeeld ouderen van boven de 75 jaar, weduwen en weduwnaars, gescheiden mensen en mensen van niet-westerse herkomst.

Theo Schepens aan het woord *[Fotograaf: Jan Maasen]*

Tegelijk plaatste Schepens een relativering bij deze cijfers: ouderen lopen procentueel de hoogste kans, maar in absolute cijfers zijn meer jongeren eenzaam.
Andere factoren die eenzaamheid bevorderen, zijn: lage opleiding, geen werk hebben, laag inkomen, ziekte. In het gebied van het bisdom Rotterdam is het aantal eenzame mensen het hoogst in Rotterdam Rijnmond en het laagst in het Groene Hart.

Oorzaken van eenzaamheid

In een aantal gevallen heeft eenzaamheid te maken met de persoon zelf: meer of minder behoefte aan gezelschap, de kwaliteiten van een persoon (bijvoorbeeld waar het gaat om het vermogen contacten te leggen), de hoeveelheid energie van een persoon.
Het verloop van iemands leven speelt een belangrijke rol: verlies partner, kind, baan, gezondheid, situaties van vluchteling zijn, van ruzie en conflicten. De levensloop van iemand is in zekere zin een soort van natuurlijk proces waarin omstandigheden in meer of mindere mate voorkomen. Ook is het een gegeven dat mensen bij een naderende dood meestal minder mensen om zich heen hebben.
Maatschappelijke ontwikkelingen spelen eveneens een rol wanneer het gaat om eenzaamheid. In de huidige tijd kent de Nederlandse samenleving meer éénpersoon-huishoudens, er is sprake van verdere individualisering. Toch blijft het moeilijk om deze moderne trend zonder meer als oorzaak van eenzaamheid aan te wijzen, aldus Schepens. Familiebanden worden weliswaar losser, maar er komen meer andere contacten. Dus zijn veranderende familiebanden niet zonder meer als trend naar eenzaamheid aan te wijzen. Bovendien worden ouderen samen ouder (later verlies), er is betere gezondheidszorg, mensen houden contact via digitale verbindingen. Aldus is in de maatschappelijke ontwikkelingen van onze tijd een verschuiving aan de gang naar een ander soort contacten, niet per se minder contacten.

Bestrijden van eenzaamheid

Schepens noemde drie wegen om eenzaamheid te bestrijden. Allereerst kan je er voor zorgen, dat het netwerk rond mensen in stand blijft of zelfs herstelt. De vier projecten, die vandaag tijdens de Impulsdag in de workshops aan de orde zijn geweest, zijn daarvan goede voorbeelden. Maar je kan ook proberen de verwachtingen aan te passen aan de werkelijkheid: zijn alle gewenste contacten wel reëel? Bijv. moeten kinderen elke dag langskomen bij hun ouders? Of doen mensen soms zielig op basis van onmogelijke omstandigheden? En je zou kunnen leren met eenzaamheid om te gaan. Hoort eenzaamheid niet in zekere zin bij het menselijk leven? De woestijnervaring is een bijbels begrip.
Scheepens mist in allerlei Nederlandse onderzoeken de rol van godsdienst bij eenzaamheid. Amerikaanse onderzoeken laten zien, dat hoe hoger het kerkbezoek is, hoe minder de eenzaamheid. Godsdienst verbindt mensen. Niet alleen sociaal, maar ook geestelijk. Wie bidt, is niet alleen, aldus paus Benedictus XVI. Zou een levende relatie met God ook niet het gevoel van eenzaamheid verminderen?

http://www.bisdomrotterdam.nl/algemeen/pastoraledienstverlening/dienen/Pages/dienen.aspx
http://www.bisdomrotterdam.nl/Nieuws/Pages/LaurentiusjaarGoedeopkomst-impulsdag.aspx
Naast de Samenvatting van de inleiding van Theo Schepens kunt u op deze pagina ook de digitale brochure ‘*Diaconieprijs Brood en Rozen 2015*’ downloaden.

Ikonen van barmhartigheid Sint Jozef, Sint Maarten en Sint Franciscus

Hein Stufkens is filosoof en spiritueel schrijver en spreker

Bij ikonen denken we onmiddellijk aan prachtige Griekse, Russische of andere Oost-Europese afbeeldingen van Jezus, Maria of verschillende heiligen, meestal op hout geschilderd. Het woord 'ikoon' is een Grieks woord, en het betekent 'beeld'. Een ikoon is een afbeelding.

Maar dat niet alleen. Een ikoon wordt ook wel een 'venster op de eeuwigheid' genoemd, een venster op het Koninkrijk Gods. In een ikoon licht iets op van de goddelijke wereld. Zo'n ikoon toont ons mensen in wier gestalte God zichtbaar wordt. Wij zijn allemaal geschapen naar Gods beeld en gelijkenis. Dus een ikoon laat ons eigenlijk zien wie we zélf zijn, of wie we zouden kúnnen zijn. Een ikoon laat ons zien hoe we bedoeld zijn. Met andere woorden: in mijn diepste 'ik' schuilt die ikoon, dat beeld Gods. Dáár woont de mens die ik eigenlijk ben, en die erop wacht om in mij aan het licht te komen.

> "Een ikoon wordt ook wel een 'venster op de eeuwigheid' genoemd"

Verlichte ikonen

Dat woord licht is eigenlijk ook wel van toepassing. In het oosten noemen ze een heilige 'een verlichte'. Als je in een kerk of kathedraal komt met glas in lood ramen, dan zie je op die ramen vaak heiligen afgebeeld. Als het buiten donker is kan je die afgebeelde personen niet zien. Maar wanneer het zonlicht door zo'n venster valt, dan komen ze in al hun veelkleurige schoonheid aan het licht. Een verlichte of een heilige is iemand die transparant is geworden voor het goddelijk licht, en zo als het ware een kanaal voor dat goddelijk licht in deze wereld is geworden. In dit artikel laten we ons inspireren door drie mensen die ons iets laten zien van hoe we bedoeld zijn: Sint Jozef, Sint Maarten en Sint Franciscus.

Sint Jozef

Allereerst staan we stil bij Sint Jozef. Over Sint Jozef is historisch bijna niets bekend. Hij wordt genoemd in de geboorteverhalen van Jezus. Hij was verloofd met het joodse meisje Mirjam dat wij kennen als Maria. Hij zou stammen uit het geslacht van koning David. En hij zou timmerman zijn geweest. Later komen we hem in de evangelies nog maar één keer tegen: als de dodelijk ongeruste ouders Maria en Jozef op zoek zijn naar Jezus, die als twaalfjarige in Jeruzalem is verdwenen. Zoals later blijkt zat hun zoon intussen les te geven in de tempel.
De feestdag van Sint Jozef is op 19 maart. Sinds 1955 is er nog een tweede feestdag voor Sint Jozef, namelijk 1 mei. Als tegenwicht tegen het 1 mei-feest van de socialisten voerde de Kerk toen het feest van 'Sint Jozef-arbeider' in. Hij is dan ook de patroonheilige van de arbeiders, maar bovendien van de maagden (de lelie waarmee hij altijd wordt afgebeeld duidt op die maagdelijkheid). In die functies heeft hij het in de hedendaagse samenleving wellicht minder druk dan vroeger, toen er nog veel meer echte arbeiders en meer maagden waren.

Hein Stufkens
[Fotograaf Josephine Heinemans]

Wat is er nu zo bijzonder aan deze man van 2000 jaar geleden? Een man die we bovendien slechts kennen als iemand die we nu een *low profile figure* zouden noemen, iemand die nergens echt op de voorgrond treedt... Mij treft in deze Jozef bijzonder de manier waarop hij heeft gereageerd op de boodschap, dat zijn verloofde zwanger was van een ander. En niet van zomaar een ander, nee, van een Ander met een hoofdletter, van niemand minder dan De Heilige Geest.
De evangelist Matteüs schrijft (1, 18-25) dat Jozef, toen hij hoorde dat zijn verloofde zwanger was, overwoog om de relatie met haar te beëindigen. Wat zou u gedaan hebben? Maar toen droomde hij dat een engel hem kwam vertellen dat dit allemaal was gebeurd opdat de Schriften vervuld zouden worden, en dat hij maar niet bang moest zijn om haar man te worden.
En dan staat er: 'Ontwaakt uit de slaap deed Jozef zoals de engel van de Heer hem bevolen had en nam zijn vrouw tot zich.' En vervolgens nam hij, hoewel hij niet de vader van dat kind was, de volle verantwoordelijkheid. Hij stond Maria bij in haar zwangerschap en bij de geboorte. En hij nam samen met haar de opvoeding van dat kind op zich. Als we, zoals Jozef, ontwaken uit onze slaap, uit ons beperkte bewustzijn, dan gaan onze ogen open voor wat belangeloze liefde is. Ik denk dat Jozef daarin een enorm inspirerend voorbeeld voor onze tijd kan zijn.
In onze tijd zijn er velen die voor de keus staan of ze belangeloos de opvoeding ter hand willen nemen van een kind dat niet hun biologisch kind is. En of ze daarin solidair willen zijn met de biologische vader of moeder van dat kind.
Jozef zou wat mij betreft de patroonheilige moeten worden van gescheiden ouders met een nieuwe partner, van al die samengestelde gezinnen van vandaag. Van al die mensen, die, dikwijls ook nog veroordeeld door hun omgeving, toch belangeloos zorgen voor het kind van een ander.
En zou het voorbeeld van Jozef ons ook niet kunnen inspireren om ons hart te openen voor al die kinderen, wereldwijd, die niet onze biologische kinderen zijn, maar die wel verweesd zijn, honger hebben, ziek zijn, dakloos en op de vlucht?

Sint Maarten

Sint Maarten is de heilige Martinus van Tours en de christenheid viert op 11 november zijn feestdag. Sint Maarten: die Romeinse soldaat uit de vierde eeuw, die voor de poorten van de stad Amiens de helft van zijn mantel weggaf aan een door de kou verkleumde arme bedelaar. Daarom is 11 november bij ons gekozen als de 'dag van de 'mantelzorg'. Prachtig symbool, die mantel. 'Ik was naakt en gij hebt mij gekleed', zegt Jezus. In de hulpbehoevende, de vluchteling, de zieke, de arme, de gehandicapte of demente medemens, ontmoeten we Christus zelf.
Sint Maarten gaf de helft van zijn mantel weg, zegt het verhaal. Misschien vindt U dat een beetje zuinig, waarom de helft? Maar dat was juist een bewijs van zijn eerlijkheid,

want de andere helft van zijn soldatenmantel was officieel eigendom van de staat. Misschien is het ook een voorbeeld van hoe een 'mantelzorger' zorg voor zichzelf moet dragen. Als Sint Maarten zijn héle mantel had weggegeven was hij misschien zélf van de kou omgekomen. 'Heb je naaste lief als jezelf!' Het tweede deel van die aansporing vergeten we maar al te vaak. Als je niet goed voor jezelf zorgt, dan kan je op een gegeven moment ook niet meer voor de ander zorgen!
Later werd Sint Maarten tegen zijn zin – want hij was een eenvoudig man – tot bisschop van Tours gebombardeerd. De legende zegt dat de bevolking van Tours hem tot bisschop had gekozen, maar dat hij zich onwaardig voelde voor dat ambt. Daarom verstopte hij zich in een ganzenhok. Toen de mensen hem gingen zoeken begonnen die ganzen een enorm kabaal te maken en zo vonden de mensen hem.
Tot op de dag van vandaag is hij een inspirerend voorbeeld van wat wij in wezen allemaal kunnen zijn: een mens van mededogen, een barmhartig mens. Martinus was vooral actief in Frankrijk, maar hij heeft ook in onze streken zoveel indruk gemaakt dat ook hier veel kerken en torens en zelfs plaatsen (zoals Sint Maartensdijk) nog altijd zijn naam dragen.
Martinus hád zelf ook een inspirerend voorbeeld: Jezus van Nazareth, het oerbeeld van een mens van barmhartigheid. Zijn leven behoort toe aan allen die 'belast en beladen' zijn. Hij kan in zijn openbare leven geen stap zetten of hij vindt 'de schare' op zijn weg: een menigte van melaatsen en andere zieken, wanhopigen, eenzamen, rouwenden. Hij geeft hen alle tijd, aandacht en liefde, en wijst ze geduldig de weg naar genezing. Hij moet een mens geweest zijn waar een enorme liefdeskracht van uitging. Hij hoefde zijn kleed niet weg te geven. Zijn liefde was zo groot dat het voor sommigen al genoeg was om even zijn kleed aan te raken!
En hij liet zich raken. Dat was kennelijk zo zichtbaar, dat evangelisten op tal van plaatsen vermelden: 'Hij werd door mededogen bewogen …' Hij is 'met ontferming over hen bewogen, daar zij voortgejaagd en afgemat waren als schapen zonder herder' (Matteüs 9, 36 en 37).
Jezus en alle ikonen van barmhartigheid na hem, hebben de kennis van de verborgen tranen.
Ze voelen alle pijn, alle eenzaamheid van de ander, mee. Tot op de bodem. Maar ze vinden die ander niet zielig. Dat is eerder een kenmerk van medelijden. Dat we de ander klein maken en onszelf boven de ander stellen. Een barmhartig mens doet dat niet. Die oordeelt niet en opent alleen maar zijn hart en voedt de ander met wat hij te geven heeft – naar lichaam en ziel. Dat is mededogen, dat is barmhartigheid.

"Jezus en alle ikonen van barmhartigheid na hem, hebben de kennis van de verborgen tranen"

Mede-dogen, dat betekent letterlijk meedragen/lijden/dulden, van het oud-Nederlandse woord 'dogen'. Eens zie iemand: nee, dat woord is afgeleid van 'met de ogen'. Misschien spreekt die uitleg ons vandaag de dag méér aan. Mededogen, dat is: zien met de ogen, en dan vooral: met de ogen van het hart.

Sint Franciscus

Franciscus van Assisi leefde in Italië rond het jaar 1200. Zijn biograaf Bonaventura noemde hem 'een tweede Christus'. Franciscus gaf zijn leven geheel vorm naar het model van Jezus' leven, en was met hem verbonden in een relatie van diepe zielsverwantschap en verregaande identificatie. Dat ging zover dat hij tegen het eind van zijn leven de kruiswonden van Jezus in zijn lichaam kreeg, de zogenaamde stigmata. Franciscus was bijzonder door zijn radicale keuze voor barmhartigheid en zijn vergaande solidariteit met de minsten in de samenleving. De armoede was in zijn tijd ten hemel schreiend en stond in groot contrast met de rijkdom van de kerk, de adel en de opkomende burgerij. Steeds meer mensen uit alle standen, edellieden, geestelijken en leken, keerden zich van de weelde af en kozen voor een leven als 'boeteling'. Het succes van Franciscus en Clara is nauw met die trend van die zogenaamde 'armoedebewegingen' verbonden. Het protest dat in die armoedebewegingen gestalte krijgt wordt door de kerk bestreden door hun aanhangers tot ketters te verklaren. Ook Franciscus en zijn broeders werden in het begin door de kerk als rare snuiters gezien, en ze hebben lang op erkenning door de kerk moeten wachten.
Toch beschrijft Franciscus zijn ommekeer niet als het gevolg van sociaal engagement of politieke betrokkenheid. Zijn ommekeer vond plaats toen hij voor het eerst een melaatse durfde te omhelzen. In zijn Testament zegt hij dat de Heer hem tussen de melaatsen heeft gebracht en hem zo een begin heeft gegeven van een leven in boetvaardigheid. Vanaf zijn kus aan de melaatse weigert hij geen enkele dienst meer die hem door de zieken en de armen wordt gevraagd, want ze wordt hem eigenlijk gevraagd in naam van God. Meer en meer wordt hij zo 'door de barmhartigheid van God geheel de baas over zijn eigen ik'.
Franciscus was een gevoelige man. Door de voortdurende confrontatie met de arme en lijdende medemens is gaandeweg het zaad van de barmhartigheid in hem ontkiemd. Hij wilde gelijk worden aan de minsten. Het evangelie deed in hem verder het vuur ontbranden. Daar vond hij de religieuze onderbouwing en inspiratie voor zijn keuze. In de lijdende medemens zag hij zijn lijdende Heer.
Hij verlangt er naar te lijden zoals zij, zonder andere bedoeling dan zo het lijden van Christus te delen. Tegen zijn medebroeders broeders zei hij 'dat ze zich moeten verheugen het leven te delen van waardeloze en verachte mensen, van armen en zwakken, van zieken, melaatsen en bedelaars langs de weg'. Daarbij moesten ze zich, juist zoals hij, voor ogen houden 'dat de Heer zelf een arme en een vreemdeling was en van aalmoezen leefde'.

"Hij verlangt er naar te lijden zoals zij, zonder andere bedoeling dan zo het lijden van Christus te delen"

Zo werden Franciscus en de zijnen dus van harte en vrijwillig de 'minderen' of 'minores'. In Assisi was dat destijds de naam voor de burgers en het gewone volk, terwijl met het woord 'maiores' of 'meerderen' de adel werd aangeduid.

Geroepen tot barmhartigheid

Deze drie ikonen van barmhartigheid leren ons dat we onszelf opnieuw kunnen opvoeden tot barmhartige mensen. We hebben tegenwoordig de mond vol over fatsoen of respect. Die kunnen niet worden afgedwongen met van buitenaf opgelegde regels.
Het enige wat helpt is een fundamentele innerlijke ommekeer, een revolutie van barmhartigheid in onszelf en daardoor in de samenleving. We moeten weer leren zien met de ogen van ons hart. Een barmhartig gezin, een barmhartige relatie, een barmhartige school(klas), een barmhartige straat of wijk, een barmhartige bank, een barmhartig ziekenhuis - hoe zouden die er uit zien?
Hoe wordt daar omgegaan met de kwetsbaren, met de zwakste schakels, met het onaffe en onvolmaakte in iedere mens? Wat voor een uitdaging ligt in zulke vragen voor iedereen die barmhartigheid gestalte wil geven in zijn of haar eigen leven?
Wij mensen zijn niet geroepen tot harteloosheid maar tot barmhartigheid, niet tot meedogenloosheid maar tot mededogen.

Dit artikel is een ingekorte versie van de Sint maarten Lezing, die Hein Stufkens op 7 november 2015 heeft gehouden in Maasgaarde. De tekst is digitaal te vinden op: http://www.parochiesint-maarten.nl/Nieuws-Parochiebreed/107/Sint-Maartenlezing-over-Ikonen-van-barmhartigheid,--Hein-Stufkens

Als een mens een ander mens ontmoet, ontstaat een band!

Hub Vossen is stafmedewerker en Aalmoezenier van Sociale Werken Bisdom Roermond

In Nederland is de discussie over de opvang van vluchtelingen in volle gang. Als het aan het COA en de landelijke overheid ligt, komen er megakampen, zoals in Heumensoord bij Nijmegen, waar momenteel zo'n 3.000 vluchtelingen worden opgevangen. Maar is dat de oplossing? Grote kampen, op plekken waar weinig of geen voorzieningen zijn?

Ook aan de politieke verantwoordelijken in Limburg is in het najaar van 2015 de vraag gesteld om enkele locaties, liefst grootschalige mogelijkheden, aan te wijzen voor (nood)opvang van de grote stroom vluchtelingen. Het provinciaal bestuur besloot toen om, samen met lokale overheden, maatschappelijke en kerkelijke organisaties, te kijken naar andere oplossingen.

Liever kleinschalige opvang

Uitgangspunt daarbij was geen grootschalige opvang, maar kijken naar kleinschalige opvang op locaties waar ook draagvlak vanuit de lokale bevolking gecreëerd kan worden. In korte tijd is een groslist van zo'n 25 plekken opgesteld, waar zo'n 100 tot 250 vluchtelingen opgevangen kunnen worden. Waar op korte termijn ook voldoende faciliteiten aanwezig kunnen zijn. Bij dit hele proces zijn uitdrukkelijk de Limburgse kerken uitgenodigd om mee te denken over de lokale opvang en ondersteuning en daarbij te kijken naar leegstaande kerken en kloosters.

Vluchtelingenmaatje

Vanuit de Dienst Kerk en Samenleving in het bisdom Roermond hebben we aangegeven dat rondom die vluchtelingenopvang ook maatjesprojecten georganiseerd moeten worden. Lokale projecten waar parochies en protestante gemeenten, samen met andere organisaties uit het maatschappelijk middenveld, in samenwerken en vluchtelingen als maatje ondersteunen in hun zoektocht in de nieuwe woonomgeving. Om hen zo een warm welkom te geven voor mensen die op de vlucht zijn voor geweld en ontberingen in hun eigen land.

Bij de opzet van 'vluchtelingenmaatje' hebben we uitdrukkelijk samenwerking gezocht met Vluchtelingenwerk Limburg. In de meeste regio's van Limburg is Vluchtelingenwerk al sinds lange tijd actief. Vaak zijn de lokale groepen ook voortgekomen vanuit kerkelijke initiatieven, en zijn vele vrijwilligers binnen deze organisatie vaak nauw verbonden met een parochie en/of gemeente. Samen hebben we gekeken naar wat Vluchtelingenwerk Limburg momenteel aanbiedt en waar zij, maar ook andere organisaties die betrokken zijn bij de opvang van vluchtelingen, niet of onvoldoende aan toekomen. Gezamenlijk kunnen we immers meer en mogelijk een sluitend netwerk aanbieden om mensen te begeleiden en te ondersteunen. Ieder kan zo vanuit zijn eigen deskundigheid deze ondersteuning aanbieden. Vanuit de kerken hebben we immers een missionaire opdracht. We kunnen een bijdrage leveren om vanuit het Bijbelse begrip 'barmhartigheid' te kijken naar de immense vluchtelingenproblematiek. Om verder te kijken dan het eigen gelijk en de angst voor het vreemde. Pastores worden regelmatig opgeroepen om tijdens vieringen in de gebeden en preek aandacht te hebben voor de problematiek van de vluchtelingen.

Samenleven de gewoonste zaak van de wereld

De Dienst Kerk en Samenleving wil via Vluchtelingenmaatje, vanuit haar motto 'Samenleven de gewoonste zaak van de wereld', parochianen oproepen om contacten te leggen met vluchtelingen. Dat contact kan in de bestaande asielzoekerscentra, in de centra die voor noodopvang worden gecreëerd, maar ook door statushouders die in de wijken komen te wonen welkom te heten. En ook door kerken open te stellen, niet alleen voor de liturgische momenten in het weekend, maar ook door inloopmomenten door de week te creëren. Momenten waarop vluchtelingen, en burgers welkom zijn voor een kop koffie, een praatje. Waar verhalen verteld kunnen worden. En zeker deze levensverhalen kunnen misschien makkelijker verteld worden tijdens een wandeling of bij een activiteit. Daarom hebben we ook uitdrukkelijk aan parochies de suggestie meegegeven om activiteiten te ondernemen.

Een voorbeeld

In Geleen hebben de parochies al vrij snel de stoute schoenen aangetrokken. Zij zochten contact met een nabijgelegen AZC. Op een zaterdagmiddag in november toog een grote groep parochianen (jong en oud) naar het AZC. Voor de jongeren was het ijs snel gebroken. In een mum van tijd waren de jongens allemaal aan het voetballen op een klein speelveldje en zaten de meiden op de kamers in het AZC en werden verhalen verteld. Voor de ouderen was het nog even wennen en aftasten. Hoe moet ik mij verstaanbaar maken? Wat kan ik wel en niet vragen? Ook hier was het ijs toch vrij snel gebroken en werd er open en eerlijk met elkaar gesproken onder het genot van een kop koffie of thee. Bij menigeen werd de grote recreatiezaal ook verruild voor een wandeling door het nabijgelegen bos.
Na afloop van zo'n bezoek komen dan de verhalen en ervaringen. Mensen staan versteld van hoe een en ander in zo'n AZC geregeld is. Hoe mensen moeten leven in groot 'mensenpakhuis'. Ze hebben ook beelden gekregen bij de vluchteling, die vaak lange en gevaarlijke tochten door Europa heeft gemaakt, op zoek naar een veilige plek. Bij dit eerste bezoek zijn ook afspraken gemaakt voor een bezoek aan de parochie. Inmiddels zie je dat de kontakten vanzelf lopen. Mensen elkaar weten te vinden. Voor parochianen is het wel vreemd dat mensen zomaar kunnen 'verdwijnen', omdat ze overgeplaatst zijn naar een ander AZC of toch terugmoeten naar hun land van herkomst. Opgebouwde contacten kunnen zo ook weer voorbij zijn!

Warm onthaal

Een ander voorbeeld komt uit een Midden-Limburgse gemeente. Deze gemeente was in het najaar van 2015 gevraagd om een groep vluchtelingen voor 72 uur onderdak te verlenen. Een sporthal in het centrum van de gemeente werd ingericht als noodopvang voor 172 vluchtelingen. Voor mensen die, in die dagen, van de ene plek naar de andere werden vervoerd. Steeds mochten ze met een grote groep voor 72 uur in een noodopvanglocatie, vaak een sporthal, verblijven. In de gemeente Beesel heeft de burgemeester tegen de inwoners en organisaties gezegd: 'Mensen, we krijgen nu 172 vluchtelingen in de sporthal. Denk er eens binnen je eigen organisaties over na, wat je zou kunnen betekenen voor deze mensen?'. Alle verenigingen in dat dorp, inclusief de kerken, hebben dat op de een of andere manier opgepakt en daarmee aan de vluchtelingen laten zien: 'Jullie zijn welkom'. Mensen werden meegenomen naar een voetbalveld, moskee, kerk en/of muziekvereniging. Ze hoefden niet 72 uur lang in een muffe sporthal rond te hangen, maar werden deelgenoot van de samenleving, van de activiteiten die lokaal gebeuren. De bevolking van Beesel liet zien hoe tolerant zij zijn. Samen werd gezocht naar oplossingen en werden oplossingen gevonden om mensen deel te laten nemen aan de lokale samenleving.

http://pausfranciscusgroepen.nl/word-ook-vluchtelingmaatje

Bisschoppen schrijven Adventsboodschap: Samen herbergen we vluchtelingen

Hub Crijns met dank aan redactie www.rkkerk.nl

De Bisschoppenconferentie heeft in aanloop naar Kerstmis 2015 een brief geschreven aan alle medeburgers en in het bijzonder aan parochies en plaatselijke geloofsgemeenschappen. Het thema van de brief is de uitdaging die de komst van vluchtelingen meebrengt voor de Nederlandse samenleving.

De bisschoppen roepen op tot een herbergzame samenleving waarin mensen welkom zijn, vanuit wederzijds respect. “Wij pleiten voor een principiële én realistische houding: mensen in nood moeten worden geholpen en tegelijkertijd moet onze kostbare en kwetsbare vrijheid worden beschermd. Wij hebben als mens en christen de plicht om vluchtelingen, medemensen in nood, de helpende hand toe te steken,” zo staat in de brief. “De ontmoeting tussen verschillende culturen leidt er toe dat verschillende waarden en normen over en weer ter discussie worden gesteld.”

Oproep aan katholieken om actief te zijn in opvang

De Bisschoppen “pleiten voor een principiële én realistische houding: mensen in nood moeten worden geholpen en tegelijkertijd moet onze kostbare en kwetsbare vrijheid worden beschermd. Wij hebben als mens en christen de plicht om vluchtelingen, medemensen in nood, de helpende hand toe te steken. Van vluchtelingen mag worden gevraagd eraan mee te werken dat door hun komst onze samenleving niet ontwricht raakt, maar een veilige plek blijft voor allen, Nederlanders en migranten. Ook vluchtelingen hebben de plicht om minderheden en mensen met andere religies en levensbeschouwingen te respecteren. Goed samenleven is een verantwoordelijkheid van ons allemaal. Wij èn de vluchtelingen hebben verplichtingen tegenover elkaar. Om in de vervulling van deze wederzijdse plichten vruchtbaar met elkaar op te trekken, dienen we de weg van de dialoog te bewandelen. Vanuit onze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor zo’n dialoog kunnen we op zoek gaan naar goede oplossingen met respect voor iedere medemens.”
“Het is de taak van de overheid om een rechtvaardig asielbeleid te ontwikkelen en te handhaven dat het algemeen welzijn, in het bijzonder de cohesie in onze samenleving, dient en bevordert. Wij vragen van de overheid in het bijzonder er op toe te zien dat mensen die vanwege discriminatie zijn gevlucht, hier niet het risico lopen opnieuw gediscrimineerd te worden, maar dat zij zich hier veilig weten.”

Hoe kan onze geloofsgemeenschap helpen?

“Paus Franciscus heeft op zondag 6 september j2015 een oproep gedaan aan katholieke parochies en kloosters overal ter wereld om onderdak te bieden aan vluchtelingen. In een reactie daarop schreven wij op 8 september 2015, dat we daar gehoor aan willen geven. Wij zijn ons ten diepste bewust van onze taak in dezen. Wij voelen ook de noodzaak om hierin met de andere kerken en met organisaties uit het maatschappelijk middenveld samen te werken.”
De bisschoppen wijzen er in hun brief op dat er voor Jezus, Maria en Jozef in de herberg van Bethlehem geen plaats was. Zij spreken in de kerstboodschap dankbaarheid en grote waardering uit voor de inzet van velen binnen en buiten de geloofsgemeenschap, beroepskrachten en vrijwilligers, die zich iedere dag onvermoeid inspannen voor een menswaardige opvang van mensen in nood!

Digitale download: http://www.rkkerk.nl/nieuws.php?id=279

Breda wint PAX Vredesweekprijs 2015

Frans Verkleij is Stuurgroeplid bij de stichting Vredesweek Breda

De Stichting Vredesweek Breda e.o. - door PAX ook wel Ambassade van Vrede Breda genoemd - heeft woensdag 18 november 2015 in Utrecht de Vredesweekprijs 2015 in ontvangst mogen nemen uit handen van PAX directeur Jan Gruiters.

In het juryrapport lezen we: “Als ambassade met de meest opvallende programmaonderdelen scoorde de Ambassade van Vrede Breda het hoogst in de jaarlijkse competitie om de Vredesweekprijs. Innovatief, groot bereik en het breedste aanbod, dat blijkt uit de geslaagde pogingen om de Vredesweek o.a. ook in verzorgingstehuizen te brengen. Daarnaast vergeet Breda jongeren niet, want er werd samenwerking gezocht met een studentengroep waar 70 studenten op af kwamen. Alles stond in het teken van ‘Vrede Verbindt!’, het motto van de Vredesweek 2015.”

Vredesweek Breda opgebouwd sinds 2004

Met de komst in 2004 van Jan Hopman als pastoraal werker in de voormalige parochie Breda-Noord kreeg de vredesweek in Breda een krachtige impuls. Met vrijwilligers binnen en buiten de parochie werd een breed programma ontwikkeld. Er werd steun gezocht bij de naburige Bethlehemparochie en met de Stedelijk Diaconie Breda. Deze laatste organiseerde elk jaar een noveen voor de kerken in heel Breda. Dit hield in dat elke geloofsgemeenschap een vredeskaars kreeg, die negen dagen (noveen) brandde in de verschillende kerken.
Voorheen beperkte de vredesweek zich in de parochies en protestantse gemeenten in Breda hoofdzakelijk tot een oecumenische viering in de kerk aan het begin of einde van de vredesweek. Nu werden naast deze vieringen ook interreligieuze vieringen gehouden met de joodse, hindoestaanse, boeddhistische, islamitische en christelijke gemeenschap, waarbij teksten uit de heilige boeken over vrede gelezen en gereciteerd werden, aansluitend op het thema van de vredesweek van dat jaar. Ook hielden we interkerkelijke vieringen waar allerlei denominaties, van orthodox tot vrijzinnig, aan deelnamen. De thema´s over de verschillende jaren heen, zoals ‘Buren voor vrede’, ‘Klimaat voor vrede’, ‘Vechten voor vrede’, ‘Vrede verbindt’, bleken zich goed te lenen voor de invulling van deze vieringen. Het liturgische materiaal dat IKV-

V.l.n.r. Ad Vermeulen en Ds. Bram Heringa ontvangen van Jan Gruiters de PAX Vredesweekprijs 2015 [Fotograaf onbekend]

Pax Christi (inmiddels PAX geheten) aanreikte konden we hierbij goed gebruiken.
We ontwikkelden lesmateriaal voor de basisscholen over vrede, geschikt voor de onder-, midden- en bovenbouw. De basisscholen hebben een vol programma, dus we realiseerden ons dat we een gebruikersvriendelijke aanbod moesten maken. Een aantal scholen maakte er dankbaar gebruik van, en wist dat te verbinden met lessen over pesten.

Vrede en vluchtelingen

Een vast onderdeel van het programma is een voordracht van een medewerker van IKV-Pax Christi over een actueel thema. De vluchtelingenproblematiek was en is een gevoelig onderwerp. Dion van den Berg, verbonden aan PAX, heeft over deze problematiek twee keer een prikkelende voordracht gehouden, die goed ontvangen werd.
We proberen ook ouderen in verzorgings- en verpleeghuizen te bereiken. Met veel succes hebben we in de afgelopen twee jaar ruim tien bijeenkomsten georganiseerd over de evacuatie van Breda in de tweede wereldoorlog. De deelnemers konden toen herinneringen aan deze dramatische tocht met elkaar delen. Ook werden er samen met verpleegtehuizen vieringen voor licht dementerenden ontwikkeld.
We vinden het belangrijk in contact te komen met de studenten in Breda. Het studentenpastoraat leek een goede ingang, maar leverde uiteindelijk weinig op. Meer succes hadden we afgelopen jaar toen we met enkele studenten die actief waren in UNICEF in een café een pub-quiz over vrede organiseerden. De quiz werd in elkaar gezet door studenten, en zo kreeg de vredesweek onder deze generatie enige bekendheid. De eerste prijs, een geldbedrag van € 100, - viel zeer in de smaak!
Ook vertonen we de laatste jaren in Chassé-cinema een film die het thema vrede raakt. Het afgelopen jaar vertoonden we de film '*Welcome*', een schrijnende film over het vluchtelingenkamp in Calais. De film werd eerst ingeleid door een filmdeskundige, en na afloop werden de bezoekers uitgenodigd voor een nagesprek. Zo'n veertig mensen bezochten de film. In de Lutherse kerk was het afgelopen jaar een discussiemiddag over het thema 'Religie en geweld', die goed werd bezocht.

Opening van de Vredesweek

Een belangrijke activiteit is de opening op zaterdagmiddag aan het begin van de Vredesweek. Dat gebeurt in de buitenlucht op een plein waar de Vredesduif - met in zijn bek een olijftak - staat, een verwijzing naar het verhaal van Noach. Dit beeld is op initiatief van de Vredesweek door een Bredase kunstenaar gemaakt, en verbeeldt met zijn regenboogkleuren ook de veelkleurigheid van de wijk. Er zijn enkele marktkraampjes van verschillende organisaties die zich met vrede en ontwikkeling bezig houden, een koor zingt vredesliederen en wij zijn blij dat de burgemeester van Breda steeds *acte de présence* geeft en een toespraak houdt over het belang van vredesinitiatieven. Daarnaast was er afgelopen jaar nog een vredesmars vanuit het AZC Breda waar ruim tweehonderd bezoekers, onder wie vijftig bewoners van het AZC, aan deelnamen en die eindigde in het Mondiaal Centrum Breda. Daar werd een cultureel programma gepresenteerd, en was er eten voor iedereen, dat bereid was door Bredanaars, samen met vluchtelingen

Stichting Vredesweek Breda

Al deze activiteiten brengen kosten met zich mee. Het is tot nu toe steeds gelukt om fondsen te vinden die onze activiteiten ook financieel ondersteunen. Met name congregaties van religieuzen zijn bereid geld te geven. In 2012 hebben we mede om deze reden De Stichting Vredesweek Breda opgericht, zodat we voor fondsen aantrekkelijker zijn en ook kunnen laten zien dat het vredesweek iedereen aangaat, zonder dat de banden met kerken losgelaten worden. Het is van belang partners te vinden, die ook maatschappelijk actief zijn. Voorbeelden zijn verenigingen van ouderenbonden, basisscholen en middelbare scholen, studenten van Unicef, sportverenigingen met een maatschappelijk doel en stichtingen die banden hebben met andere werelddelen.
Al met al kunnen we zeggen dat de Vredesweek in Breda in het afgelopen decennium zijn plaats in de Bredase samenleving heeft gevonden. We hopen nog vele jaren dit werk te kunnen voortzetten.

www.vredesweekbreda.nl

Betrokkenheid troef Start Knooppunt Kerken en Armoede

***Klaas van der Kamp* is algemeen secretaris Raad van Kerken in Nederland en *Peter de Bie* is ondersteuner van het Knooppunt Kerken en Armoede**

Op 22 januari 2016 werd het nieuwe interkerkelijke Knooppunt Kerken en Armoede gepresenteerd tijdens de inspirerende bijeenkomst 'Betrokkenheid troef' met 120 deelnemers. Klaas van der Kamp introduceerde het Knooppunt, Erik Borgman en Herman Noordegraaf gingen in op de betrokkenheid van kerken bij armoede in Nederland, het boek '*Betrokkenheid troef*' werd gepresenteerd en een boeiende paneldiscussie rondde het geheel af.

Prof. dr. Erik Borgman, hoogleraar publieke theologie van de Universiteit van Tilburg hekelde al te formele benaderingen van het publieke leven. "Het is niet de vraag of je zin hebt om aandacht te geven aan elkaar. Je mag best zeggen dat je er geen zin in hebt. Als je vervolgens maar zorgt dat er aandacht is voor een ieder. Er dient een diep besef te zijn dat we het nu eenmaal met elkaar moeten rooien". Het gaat in het publieke leven om onderlinge betrokkenheid. "De armen zijn van ons. We kunnen onze handen niet van hen aftrekken".
Borgman wijst het hulp bieden 'om zieltjes te winnen' in de platte betekenis af. "Dat is geen echt diaconaat. Zielen winnen in de zin dat je mensen steunt om hun ziel terug te winnen, het gevoel te herkrijgen dat ze er toe doen, dat is wél een belangrijke missie van de kerk."

Participatiesamenleving

Borgman hekelde de participatiesamenleving waar de overheid mee schermt. Hij noemde twee bezwaren. Ten eerste veronderstelt het dat er voorheen in de samenleving niet werd geparticipeerd. En dat is een misverstand. Mensen participeerden altijd al. Misschien is de manier waarop ze dat doen verborgen. Of misschien zint het sommige politici niet, maar ze doen het wel. Een tweede misverstand is het onderliggende idee dat de overheid de regisseur van de participatie zou moeten zijn. "Als de samenleving van mensen is, dan is de manier waarop mensen participeren ook iets van mensen. Het is van groot belang dat we op een andere manier naar het leven kijken en de kerk heeft de taak daarop te wijzen." Voor Borgman mag de kerk op deze misverstanden blijven wijzen.

Het abc van het leven en de diaconie

Prof. dr. Herman Noordegraaf, bijzonder hoogleraar diaconaat aan de Protestantse Theologische Universiteit, ging in op de oude bestaansrechten van de diaconie. Het besef dat ieder mens beelddrager is van God heeft gelovigen al vroeg tot het inzicht gebracht dat daar consequenties aan moeten worden verbonden. Eind jaren zeventig resulteerde het in speciale aandacht voor de onderkant van de samenleving en uiteindelijk in de totstandkoming van de werkgroep Arme Kant

van Nederland. Het was een reactie van de kerken op de toenmalige crisis en een steun voor de duizenden mensen die afhankelijk werden van een uitkering.
“De kerkelijke armoedebeweging gaat terug op één fundamenteel uitgangspunt”, aldus Herman Noordegraaf, “namelijk dat menselijkheid gebaseerd is op het onderhouden van relaties. Dat is het abc van het leven en de diaconie, dat mensen onderling relaties aangaan”.

Verbindingen leggen

Algemeen secretaris van de Raad van Kerken in Nederland Klaas van der Kamp had aan het begin van de samenkomst het startsignaal gegeven voor het Knooppunt Kerken en Armoede. Hij wees op het verschil tussen de werkgroep Arme Kant van Nederland, die tegelijk een bureau was met deskundigen, en een knooppunt, wat vooral de deskundigen, die bij de kerken werken, regelmatig met elkaar in contact wil brengen. Het knooppunt legt de verbindingen, en de kerken zullen ook samen optrekken naar de overheid en de publieke sector. Periodiek onderzoek naar de hulp die kerken geven aan mensen in armoede en schulden, waar tijdens de bijeenkomst in Houten al van werd gezegd, dat er een update komt in oktober 2016, maakt daar onderdeel van uit.

Betrokkenheid troef

Tijdens de bijeenkomst werd de bundel *‘Betrokkenheid troef’* gepresenteerd. Daarin brengt het knooppunt zeventig succesvolle en representatieve plaatselijke en regionale diaconale initiatieven naar voren op het gebied van armoede. Vincenza La Porta, medewerker van Missie Nederland, die de presentatie verzorgde, interviewde enkele mensen van projecten die in het boek voorkomen.
Rien Wattel vertelde over het ‘Repair Café’ in Hoofddorp. Men combineert de reparatie van artikelen aan een ontmoetingsplek. Mensen die met een oude bandrecorder komen, om maar een voorbeeld te nemen, kunnen bij het aanleveren van het defecte apparaat ook de gezelligheid zoeken van het café. Het Spaanstalige vrouwenwerk uit Rotterdam en het steunpunt voor materiële hulpvragen uit Eindhoven presenteerden zich op een soortgelijke wijze. De bundel beschrijft precies hoe de initiatieven zijn opgezet en kunnen daarmee als naslagwerk en inspiratie-uitgave worden ingezet. De eerste exemplaren van de uitgave werden aangeboden aan burgemeester Wouter de Jong uit Houten, tevens voorzitter van Micha Nederland, en aan Josine Westerbeek, voorzitter van het Christelijk Sociaal Congres.

Paneldiscussie

Vincenza La Porta interviewde vier mensen die op een eigen manier vanuit kerken met armoede te maken hebben. Ine Voorham heeft als leidinggevende van het Leger des Heils vaak aan de frontlinie van armoedebestrijding gestaan. Samuel Lee, ooit uit Iran gekomen, werkt al jaren als predikant met migranten, en in zijn gemeenschap kan je moeilijk alleen maar preken over ‘huis van de Vader, waar vele woningen zijn’, als er onder je gemeenteleden mensen zijn die ieder dak boven hun hoofd missen. Je wordt als het ware vanzelf toe gezogen naar de diaconale kant van het werk. Dicky Nieuwenhuis kon vanuit haar ervaring in Afrika vergelijkingen maken met Nederland. En op de vraag naar persoonlijke ervaringen, vertelde Jan Wolsheimer dat hij geïnspireerd door het woord van Jezus in het Lukas-evangelie over de feestelijke maaltijd die je moet organiseren, ‘niet voor familieleden, maar voor armen en vreemdelingen’ zijn laatste verjaardag daadwerkelijk in die trant had ingekleurd. Een onvergetelijke verjaardag was het, aldus de evangelische voorganger.

Geïnspireerd naar huis

De deelnemers hebben veel verhalen, dromen en wensen gehoord en gaan geïnspireerd huiswaarts. Om nog meer inspiratie op te doen krijgt ieder de publicatie *‘Betrokkenheid troef’* mee. Het Knooppunt gaat door met verbinden en verhalen delen.

www.knooppuntkerkenenarmoede.nl
Er komen digitale nieuwsbrieven. Aanmelden kan via de site.
‘Betrokkenheid troef - Inspirerende diaconale initiatieven tegen armoede in Nederland’ is op de website digitaal te downloaden. De papieren versie is via de site voor vijf euro te bestellen.

SchuldHulpMaatje in Middelburg, Lansingerland en Leiden

***Hub Crijns* met dank aan Nieuwsbrief H Maria parochie Walcheren, *Freek J. Zijlstra* van De Heraut, Nieuws- en advertentieblad voor Lansingerland en *Mieke Kerkhof*, pr en communicatie Schuldhulpmaatje Nederland**

SchuldHulpMaatje is een initiatief van de landelijke kerken in Nederland als antwoord op de toenemende schuldenproblematiek. Lokaal starten elke maand nieuwe initiatieven . Zo ook in Middelburg en Lansingerland.

SchuldHulpMaatje geeft géén geld, dat helpt niet als je schulden hebt. Wat de vrijwilligers wel doen: zij komen langszij en helpen iemand om weer orde op zaken te stellen. En minstens zo belangrijk, zij leren hoe iemand ook in de toekomst zijn financiële huishouding gezond kan houden. Hun onafhankelijkheid en tijd voor persoonlijke aandacht geeft vertrouwen en helpt mensen om hun problemen aan te pakken. Zij staan voor iedereen klaar, ongeacht ras, geloof of levensovertuiging.

SchuldHulpMaatje ondersteunt

Een SchuldHulpMaatje neemt niet het werk over van professionele hulpverleners. Hij biedt persoonlijke ondersteuning en werkt samen met de Sociale Dienst en maatschappelijke organisaties. De meerwaarde van het maatje is dat hij tijd heeft. Om naar iemands verhaal te luisteren bijvoorbeeld. Of om te helpen bij het invullen van een ingewikkeld formulier of ondersteuning bij een lastig telefoongesprek met een schuldeiser. De praktijk wijst uit dat de steun van een maatje de effectiviteit van schuldhulpverlening vergroot. Elk maatje volgt een speciaal ontwikkelde driedaagse cursus en ontvangt jaarlijks bijscholing. Uiteraard zijn de maatjes gescreend op betrouwbaarheid.

Start plaatselijk project in Middelburg

Na een oproep van het Bisdom Breda nam het Caritasbestuur van de H. Maria Parochie Walcheren in 2014 het initiatief om in Middelburg een lokale Stichting op te richten. Na een voorlichting door de landelijke Stichting SchuldHulpMaatje (in een vergadering van de Middelburgse diaconieën in november 2014) meldden de Chr. Gereformeerde Kerk, de R.K. Maria Parochie en de Gereformeerde Gemeente Middelburg-Zuid zich aan. In een later stadium (augustus 2015) bleek de aanmelding van de Gereformeerde Gemeente Middelburg-Zuid op een misverstand te berusten.
Omdat een eis was dat het project door minimaal drie kerken gedragen moest worden, volgde een nieuwe ronde om andere kerken te interesseren. Dit had tot gevolg dat ook de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt en de Koorkerk zich wilden aansluiten. Vertegenwoordigers van deze vier ‘partijen’ en de landelijke Stichting Schuldhulpmaatje hebben op 24 februari een intentieverklaring ondertekend. Voor de ondertekening worden ook andere instanties uitgenodigd. De hoop (en de verwachting) bestaat dat ook zij in een later stadium op één of andere manier bij de op te richten Stichting betrokken zullen worden. Daarna gaat de plaatselijke werkgroep aan de slag.

Het vervolg

De intentieverklaring is basis voor het overleg met de burgerlijke gemeente Middelburg. De gemeenten zijn erg gebaat bij een goed functionerende Stichting Schuldhulpmaatje, want daardoor kunnen bij sommige mensen (veel) grotere financiële problemen voorkomen worden.
De intentieverklaring is ook het startsein:
- voor de aansluiting bij de landelijke Stichting

(er zijn al meer dan 70 lokale stichtingen)
- het zoeken van een coördinator
- de opleiding van schuldhulpmaatjes
- het zoeken naar financiële dekking van de (verwachte) uitgaven.

Voor de financiering kijkt de startende organisatie naar de gemeente en naar landelijke organisaties en fondsen.

Startschot voor Lansingerland

In december 2015 ontvingen de eerste zeven maatjes in Lansingerland hun certificaat uit handen van wethouder Ankie van Tatenhove. Daarmee gaf zij het startschot voor SchuldHulpMaatje in haar gemeente. SchuldHulpMaatje Lansingerland is een initiatief van acht lokale kerken die hiervoor Stichting Talent Maatje Lansingerland hebben opgericht. De deelnemende kerken zijn lid van het Diaconaal Platform en hebben allen iemand afgevaardigd in de daartoe opgerichte Stichting Talent Maatje Lansingerland. Het dagelijks bestuur bestaat uit Aad van Ieperen (voorzitter), Nico de Gelder (secretaris) en Annette Molenaar (penningmeester). Twee coördinatoren, Floris Kool en Arend de Jong, hebben de leiding bij de uitvoering van het project; zij doen onder meer de kennismakingsgesprekken met de hulpvrager en koppelen daar dan een maatje aan. Waarom heeft de stichting geld nodig en waar komt dat vandaan? Arend de Jong: "De diaconieën van de deelnemende kerken stellen geld beschikbaar en gemeente Lansingerland verstrekt subsidie om de organisatie draaiende te houden en de maatjes op te leiden en voortdurend bij te scholen.

Landelijke kerkelijke bestuurders en lokale bestuurders uit Leiden bespraken met Koningin Máxima visie en aanpak van SchuldHulpMaatje [Foto: Vier de liefde fotografie Katwijk]

Dat wordt gedaan bij de landelijke vereniging van SchuldHulpMaatjes en daar kan zo nodig ook expertise ingekocht worden." Floris Kool: "Sinds 1 januari van dit jaar heeft de gemeentelijke overheid de verplichting om mensen met schulden te helpen. Daarom werkt de gemeente heel graag samen met het initiatief van kerken. De gemeente heeft gekozen voor een preventieve aanpak, die goed aansluit bij de opzet van SchuldHulpMaatje." Waarom doen de kerken dit eigenlijk? Floris Kool: "Oorspronkelijk was de diaconie er voor mensen in nood. Ze droegen bij met geld of goederen. De manier waarop mensen naar elkaar omzien en voor elkaar zorgen is veranderd. Een SchuldHulpMaatje laat door zijn of haar inzet zien wat naastenliefde is, door onbaatzuchtig hulp te verlenen."

Jubileum SchuldHulpMaatje en bezoek Koningin Máxima

Op 17 februari 2016 heeft Hare Majesteit Koningin Máxima een bezoek aan de Vereniging SchuldHulpMaatje Nederland in Leiden gebracht. In de Hooglandse kerk sprak zij in besloten kring met hulpvragers en hun maatjes over hun situatie en de verleende hulp. Met lokale en landelijke bestuurders besprak zij vervolgens de visie en aanpak van SchuldHulpMaatje. Vervolgens nam ze deel aan het tweede deel van het vijfjarig jubileumfeest van de vrijwilligersorganisatie in de grote zaal van de kerk. In haar aanwezigheid zette voorzitter Carla van der Vlist vrijwilligers van het eerste uur in het zonnetje. Met een warme en bemoedigende toespraak aan de vrijwilligers besloot Hare Majesteit Koningin Máxima haar bezoek. In vijf jaar is SchuldHulpMaatje gegroeid naar een landelijke vereniging met ruim 70 leden en ongeveer 1.600 SchuldHulpMaatjes. Het jubileum werd gevierd in aanwezigheid van 500 vrijwilligers en bestuurders en heel veel pers.

www.rkwalcheren.nl
www.schuldhulpmaatje.nl/locaties/lansingerland
www.schuldhulpmaatje.nl
www.uitdeschulden.nu
www.uitdeschulden.nu/jong

Op de rug van de tijger

Herman Noordegraaf is universitair docent en bijzonder hoogleraar voor diaconaat aan de Protestantse Theologische Universiteit (lokaties in Groningen en Amsterdam)

Vele vragen, die we in het veld van de diaconie tegenkomen, zoals armoede, hebben te maken met economisch beleid en het functioneren van de economie. Daarom is het van belang om er over na te denken, om je zo ook vanuit de diaconie en de kerk in te kunnen zetten voor een economie met een menselijk gezicht.

Daarbij kunnen religieuze tradities ons helpen. Meer dan velen nu beseffen, hebben kerken en religies zich eeuwenlang diepgaand beziggehouden met de inrichting van de economie en het economisch handelen. Vanaf de moderne tijd is de band tussen economie en geloof dunner geworden. Economie is een veld van handelen, dat zich in hoge mate heeft verzelfstandigd ten opzichte van kerk en geloof. Dat wordt duidelijk als we ons de vraag te stellen of mijn geloof iets te maken heeft met hoe ik in de economie sta (productie en consumptie). Het antwoord is minder eenvoudig dan de vraag.

Stevig studieboek

Wie zich wil verdiepen in de betekenis van religie voor de economie kan terecht in het boek van de historicus en theoloog Theo Salemink, die al vele publicaties op dit terrein op zijn naam heeft staan, waaronder het standaardwerk '*Katholieke kritiek op het kapitalisme 1891-1991. Honderd jaar debat over vrije markt en verzorgingsstaat*' (1991).

Het beeld dat Salemink in de titel gebruikt: '*Op de rug van de tijger*', geeft de problematiek aan: de huidige economie, het kapitalisme met zijn vrije markt, is te vergelijken met een rit op de rug van een tijger. Die tijger kiest zijn eigen weg en kan ons naar een bestemming brengen die noodlottig is, maar eraf springen zou nog gevaarlijker zijn. Het enige wat overblijft is temmen en een beetje bijsturen. De verzorgingsstaat was zo'n poging.

Salemink stelt zich de vraag hoe we de tijger in een bepaalde richting kunnen sturen. Daarvoor hebben we morele criteria nodig, zowel om de richting te kunnen bepalen, als om kracht tot verandering te vinden. Voorwaarde is wel dat de religieuze inzichten niet fundamentalistisch gebruikt worden, omdat zij anders omslaan in onderdrukking. Dat geldt ook voor seculiere varianten, zoals de klassenmoraal van het communisme. Wat is rechtvaardig? Welke visie op eigendom hebben we? Wat is verantwoord beheer van de aarde?

Voor beantwoording van deze morele vragen gaat de auteur ten rade bij wat hij noemt 'de historische bibliotheek van de mensheid', de morele verhalen, veelal verbonden met religies, die in alle culturen voorkomen en een wereldwijde spreiding hebben. Salemink behandelt enige case studies die vooral met het christendom van doen hebben, maakt enige uitstapjes naar islam en boeddhisme en wijdt een hoofdstuk aan het socialisme.

Neoliberaal denken en andere tradities

Allereerst gaat Salemink nog in op het dominante neoliberale denken met zijn geloof in de vrije markt. De Amerikaanse econoom en Nobelprijswinnaar Milton Friedman is hiervan een belangrijke vertolker. Het neoliberalisme acht de vrije markt economisch en moreel superieur aan andere benaderingen, omdat geen enkel ander stelsel zoveel welvaart schept en deze komt ook aan de armen ten goede. Privatisering en meer marktwerking, ook in de publieke sector, passen hierbij. Terecht wijst Salemink erop, dat de economische crisis, de toenemende ongelijkheid in inkomens- en vermogens en de milieucrisis laat zien dat het neoliberalisme deze pretenties niet kan waarmaken en sterker: de problemen mede veroorzaakt.

De verhalen, waarmee Salemink in gesprek gaat, zijn de socialistische, katholieke, calvinistische, ecologische en – meer als uitstapjes – boeddhistische en islamitische spirituele verhalen. Daarbij selecteert hij door te zoeken naar die verhalen die de stem van de slachtoffers, van de armen, van gewone mensen laten horen. In het socialisme vinden we het recht op verzet tegen onderdrukking. Bij Thomas van Aquino is onder meer de visie op de sociale dimensie van de eigendom te vinden. Thomas erkent het recht van privébezit, maar de eigendom moet zo functioneren, dat naast het voorzien in de behoeften van de eigenaar de eigendom ook aan de mensheid en in het bijzonder de armen ten goede komt. Het recht op leven gaat zelfs voor op het eigendomsrecht: in nood mag de arme 'stelen'! Zo'n inzicht uit een heel andere tijd - de feodale middeleeuwen - krijgt een actuele toespitsing in de notie in de katholieke sociale leer van de universele bestemming van de aarde goederen.

Een andere casus vormt de 'economie van het genoeg' van de economen Bob Goudzwaard en Harry de Lange. Voortbouwend op Calvijns pleidooi voor een verantwoord beheer van de aarde ('rentmeesterschap') pleiten zij voor een economie waarbij binnen de grenzen die het milieu stelt het voorzien in de behoeften van de armen voorrang krijgt boven het bevredigen van de verlangens van de rijken.

Weer een andere casus vormt de franciscaanse spiritualiteit die uitgaat van verbondenheid van alles wat leeft. De encycliek '*Laudatio si*' van Paus Franciscus verwoordt deze spiritualiteit. Weer andere religieuze verhalen betreffen de gevaren van de rijkdom, doordat deze mensen het zicht ontneemt op zijn ware bestemming, op waar het wezenlijk omgaat in het leven.

De morele motieven, die Salemink aan het slot noemt. zijn die van de mensenfamilie (alle mensen zijn gelijk; het scheppingsverhaal beklemtoont de gezamenlijke afkomst), de waardigheid van de mens (beelddrager van God), het recht op verzet, voorrang van de armen, rentmeesters, moeder aarde en 'niet bij brood alleen' (relativering van rijkdom). Deze motieven zijn van belang met het oog op de benodigde mentaliteitsverandering, die nodig is om de tijger bij te sturen in de richting van een economie met en menselijk gezicht. Salemink gelooft in de kracht van verhalen.

Kritische kanttekenigen

Salemink stelt de zaken te eenzijdig voor als hij meent dat we enkel nog brokstukken en fragmenten van morele tradities hebben. Het is juist dat we in christelijk-sociaal denken niet te maken hebben met alles omvattende blauwdrukken. Die zijn noch mogelijk noch gewenst, maar de katholieke sociale leer en de oecumenische sociale ethiek zijn meer dan brokstukken doordachte beschouwingen over actuele sociaaleconomische vraagstukken.

Ten tweede wijst Salemink terecht op de afgenomen betekenis van kerken in West-Europa. Daarnaast moet echter gewezen worden op de mogelijkheden van kerken als wereldwijde netwerken die een kracht ten goede, in de richting van een economie met een menselijk gezicht kunnen vormen.

Theo Salemink, '*Op de rug van de tijger. Pleidooi voor een economie met een menselijk gezicht*', Valkhof Pers, Nijmegen 2015, 192 pp., ISBN 978 90 5625 4445 2, prijs: 19,50.

Liefdewerk tot in eeuwigheid Het Sint Jacobs Godshuis in Haarlem

***Erik Sengers* is medewerker van de Dienst Caritas van het Bisdom Haarlem-Amsterdam**

Haarlem heeft een oude en eerbiedwaardige geschiedenis heeft als het gaat om maatschappelijke en sociale zorg. Al eerder verschenen boeken over de overgang van de laatmiddeleeuwse naar vroegmoderne zorg in de Nederlanden.

In deze boeken speelde Haarlem met zijn toneelstukken en loterijen ten behoeve van de behoeftige burgers een belangrijke rol. In de huidige tijd is 'Stem in de Stad' ook buiten Haarlem bekend als een mooi voorbeeld hoe kerken, charitatieve stichtingen en de stedelijke overheid kunnen samenwerken om zorg aan vluchtelingen en daklozen te realiseren. Het werk van historicus Cerutti over het Sint Jacobs Godshuis In Haarlem is een mooie aanvulling op de literatuur over deze geschiedenis.

Het Sint Jacobs Godshuis

Het Sint Jacobs Godshuis is een van de oudste hulpinstellingen in Haarlem. Het is verbonden met de pelgrimage naar de apostel Jacobus Maior in Santiago de Compostella, een verering die rond 1100 in Europa opkwam en deze plaats in de Noordpunt van Spanje tot een van de belangrijkste bedevaartplekken van de christelijke middeleeuwen maakte. Pelgrims, die behouden terugkeerden, sloten zich aaneen in broederschappen om de ervaringen te delen en de verering verder te stimuleren, wat in Haarlem ongeveer in 1400 gebeurde. Ten tweede zorgden deze broederschappen voor de vermoeide, zieke en gewonde pelgrims die langs bepaalde routes naar Santiago gingen. Voor deze pelgrims werden rusthuizen opgericht.

In 1437 kreeg het Haarlemse Jacobsgilde in een erfenis een dergelijk huis ter beschikking. De basis van onze ziekenhuizen ligt hier, in de Godshuizen, Hotel de Dieu. Hospice en Hotel hebben een nauwe verbinding: ziekenzorg en gastvrijheid, evenals lichamelijke en geestelijke zorg horen bij elkaar.

Eeuwen geschiedenis

Cerutti zet zijn verhaal breed op. Hij begint bij de ontstaansgeschiedenis van Haarlem, bij de geschiedenis van katholiek Haarlem, de verschillende andere historische vormen van armenzorg, en de verering van Sint Jacob in Haarlem. Hierdoor wordt het Godshuis goed historisch in stad en kerk ingekaderd, en wordt het boek ook voor niet-Haarlemmers toegankelijk. Er blijken bijvoorbeeld twee Jacobskapellen in gebruik te zijn geweest, de Bavokerk bevat verschillende verwijzingen naar Jacobus en het Jacobsgilde bestaat nog steeds. Aan dit Jacobsgilde werd een gasthuis geschonken, dat zich tot de Reformatie geleidelijk uitbreidde. In 1579 kwam het pand in stedelijke en protestantse hand, terwijl de katholieke armenzorg zich richtte op de staties en zich nauwelijks daarbuiten kon organiseren, met het broodkantoor van pastoor Bloemert als

belangwekkende uitzondering. Begin 18e eeuw werd het aantal katholieke armen zo groot, dat in 1715 besloten werd het Godshuis terug te geven aan de katholieken met de voorwaarde, dat ze voor hun eigen armen, wezen en ouderen moesten zorgen. Ze kregen een leeg gebouw, zonder de historische goederen.

Opvang voor wezen en bejaarden

In 1715 begint de moderne geschiedenis van het Godshuis als opvang voor wezen en bejaarden, die parallel loopt met veel soortgelijke stichtingen in Nederland. Hoewel ze voor de eigen armen moesten zorgen, probeerde de stedelijke overheid steeds opnieuw greep te krijgen op de werkwijze van de stichting. Een voorbeeld is hoe de instelling, net als andere in het land, onder druk gezet werd om armen naar Veenhuizen in Drenthe te sturen. Zelden zag ik een dergelijke openhartige omgang met deze kwalijke geschiedenis. In 1854 wordt de instelling ingeschakeld in de parochiële zorg van de thuiszittende armen. Een bisschoppelijk commissaris werd in 1915 toegewezen, tot op de dag van vandaag. De bekende drukkerij werd ingezet als werkplaats en om geld te fourneren voor het werk. In 1853 worden de zusters Franciscanessen van Roosendaal en Charitas ingehuurd om de zorg uit te oefenen, wat ze ruim 100 jaar zouden doen. Met rector De Bot werden na de oorlog de eerste voorzichtige pedagogische vernieuwingen ingevoerd. In 1966 werd het pand verlaten en werd het Godshuis een van de pioniers van zieken, verpleging en bejaardenzorg in Haarlem. Het historische pand werd overgedragen aan een leefgemeenschap die (tot 2015) de traditie van zorg voor zwakken voortzette.

Van instelling naar fonds

De bestuurlijke zorg voor bejaarden is ondertussen afgestoten en het Godshuis profileert zich als goede doelen fonds en op kleinschalige projecten. In dit laatste deel zakt het boek qua spanning een beetje in. Ten eerste omdat wat meer zakelijke aspecten zoals financiën de aandacht krijgen, die uit de aard der zaak minder aanspreken. Ten tweede omdat een vrij complete opsomming gegeven wordt van de hofjes, die beheerd worden in eigendom of gedeeld bestuur, van de stichtingen die onder beheer zijn gebracht van het Godshuis, en van de projecten die vanuit het bestuur of in samenwerking met anderen gestart zijn. Het zijn alle lovenswaardige en innovatieve projecten, maar het boek waaiert door de volledigheid een beetje uit, en de lezer raakt het overzicht kwijt. Daardoor krijgt dit deel wat meer het karakter van zelfbewieroking, wat bijvoorbeeld ook blijkt uit de uitgebreide beschrijving van hoe het huidige bestuur van het Godshuis is verweven met andere katholieke en charitatieve instellingen in Haarlem. Het bestuur is goed bezig, hetgeen blijkt uit de activiteiten, en dat hoeft niet extra benadrukt te worden.

Moderne vorm van caritas

Wat blijft er over van de historische en religieuze identiteit van dergelijke fondsen? Het Godshuis geeft een mooie, actuele interpretatie daarvan. Ten eerste ziet ze de caritas als een rode draad door alle activiteiten, want 'wie dat doet zal eeuwig leven'. Ze zien zichzelf als een rooms-katholieke instelling, door katholieken en door de katholieke traditie geïnspireerd. Sint Jacob zien ze als een belangrijke getuige van dat geloof, die laat zien dat de mens een reiziger is op weg naar zijn eindbestemming, Huis, en op die weg willen ze blijven begeleiden. Tenslotte zien ze traditie en toekomst als een geheel. Ze willen enerzijds bijdragen aan het behoud van het katholiek charitatief erfgoed, en anderzijds innovatief naar de toekomst werken en niet voor de kortlopende projecten gaan. Door dit zelfbeeld levert dit boek een belangrijke bijdrage aan de discussie over de plaats en betekenis van levensbeschouwelijk georiënteerde fondsen in kerk en samenleving. Samen met de persoonlijke herinneringen van bewoners, zusters en bestuurders, en de vele prachtige afbeeldingen, vormt dit boek een monument voor een belangrijke Haarlemse katholiek-charitatieve instelling uit verleden èn heden.

Wim Cerutti, '*Liefdewerk tot in eeuwigheid. Geschiedenis van het Sint Jacobs Godshuis in Haarlem 1437-1715-2015*', uitgeverij Spaar en Hout, Haarlem 2015, 216 pag., ISBN 978-90-8683-053-4, Prijs € 27,50

Agenda & weetjes

& Het Knooppunt Kerken en Armoede van de Raad van Kerken in Nederland presenteerde de bundel '*Betrokkenheid troef*' met zeventig plaatselijke initiatieven op het gebied van de armoedebestrijding. Kijk voor downloaden of kopen op www.knooppuntkerkenenarmoede.nl.

& Het door paus Franciscus afgekondigde Heilig Jaar van de Barmhartigheid is gestart op 8 december 2015, de 50ste verjaardag van de afsluiting van het Tweede Vaticaans Concilie en eindigt op 20 november 2016 (Hoogfeest van Christus, Koning van het Heelal). Voor onderlinge communicatie is een website geopend. Bezoek: www.heiligjaarvandebarmhartigheid.eu.

& Op 22 april 2016 is van 14.00 tot 16.30 uur op de Campus van de Tilburg University, Warandalaan 2, 5037 AB Tilburg een studiemiddag over het boek van Theo Salemink '*Op de rug van de tijger - Pleidooi voor een economie met een menselijk gezicht*'. De inleiders zijn prof. dr. Herman Noordegraaf (Protestantse Theologische Universiteit), prof. dr. Sylvester Eijffinger (Tilburg University) en dr. Theo Salemink (Theologisch Studiecentrum). Dagvoorzitter is James van Lidth de Jeude (oud wethouder van Utrecht, oud burgemeester van Deventer en 40 jaar actief in de PvdA). De kosten van de werkmiddag bedragen € 25,-. Inschrijven kan via www.luce-crc.nl

& Het SkanFonds heet vanaf 1 januari 2016 Kansfons. Zaterdag 16 april a.s. organiseert Kansfonds (voorheen Skanfonds) de Inspiratiedag 'Geven om een ander, kwetsbaarheid in deze tijd'. Een dag voor en door mensen die zich vanuit de katholieke traditie laten inspireren tot naastenliefde. De dag vindt plaats bij Sant'Egidio in de Mozes en Aäronkerk aan het Waterlooplein 205 in Amsterdam. Prof. dr. A.J. (Andries) Baart is één van de sprekers en er worden diverse workshops gehouden, waarin u met elkaar van gedachten kunt wisselen. Inschrijven kan via www.kansfonds.nl

& De jaarlijkse Ariëns Lezing 2016 is op dinsdagmiddag 26 april 2016 van 14.00 – 17.00 uur in het Katholiek Documentatie Centrum, Erasmuslaan 36, 6525 GG Nijmegen. Sprekers zijn Hub Crijns, vice-voorzitter van het Ariëns-Comité, KDC-archivaris Ramses Peters en Dr. Lodewijk Winkeler, hoofd van het Katholiek Documentatie Centrum. Inhoudelijk gaat het over het gedigitaliseerde Ariëns archief en de tijd dat Alphons Ariëns in Rome studeerde (1882-1886). Na afloop kunt u een korte tentoonstelling bezoeken rond Alphons Ariëns en de stand van het Ariëns-Comité. De toegang is gratis. Vanaf 13.00 uur is er een korte rondleiding door het KDC mogelijk voor belangstellenden.
Aanmelden via www.arienscomite.nl.

& De Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR) heeft een nieuwe website gemaakt rond de encycliek '*Laudato Si*'. De site wil een platform bieden waarop mensen elkaar op de hoogte houden van acties en initiatieven. De KNR nodigt u uit om materiaal aan te leveren: informatie over activiteiten, suggesties voor artikelen of ander werkmateriaal, links naar relevante sites. Beheerders van 'groene' websites worden verzocht om een link naar de nieuwe site te plaatsen: www.laudato-si.nl.
Voor meer informatie kunt u terecht bij Gerard Moorman (KNR), tel. 073-6921301 of e-mail: LS@knr.nl

De Konferentie Nederlandse Religieuzen, de interkerkelijke werkgroep Kerk en Milieu Wageningen en de missiesecretarissen der bisdommen organiseren in samenwerking met Kerk in Actie een inspiratiedag over '*Laudato Si*'. Deze vindt plaats op 23 april (een dag na *Earth Day*), van 10.00 u. tot 16.15 uur in de Brinkstraatkerk, Brinkstraat 41 te Bennekom. Doel is om mensen te inspireren en uit te dagen werk te maken van de 'zorg voor ons gemeenschappelijk huis', zoals paus Franciscus dat noemt in de encycliek. Vertegenwoordigers van andere religies zullen bijdragen leveren aan de dag. Hoofd, hart en handen zullen worden aangesproken in een afwisselend programma. Er zijn speciale programma's voor kinderen en jongeren. Aanmelding: vóór 16 april 2016 via e-mail: LS@knr.nl of 073 - 6921321. Kosten: € 10,- (contant betalen bij binnenkomst) als bijdrage voor de lunch.

Dezelfde organisatoren hebben op 30 oktober 2015 een eerste inspiratiedag gehouden over de encycliek '*Laudato si*'. Inleidingen zijn verzorgd door Dr. Fred van Iersel en Maartje van Steenbergen. Er is een uitgebreid verslag gemaakt van de inleidingen en de waaier van uitdagingen en ideeën, die de woorden van de paus opriepen: op kleinschalig nivo, binnen organisaties en voor het maatschappelijk activeringswerk. Kijk verder op: http://www.gomagelderland.nl/kennisnetwerken/publicaties/verslag-van-een-inspirerende-studiewerkdag-e298laudato-sie299-.html

De uitreiking van de Ab Harrewijn Prijs 2016 is op 13 mei 2016 in de middag vanaf 15.00 uur in de Pauluskerk te Rotterdam. Elk van de vijf genomineerden ontvangt een geldbedrag van 1.500 euro en de winnaar in totaal een bedrag van 5.000 euro plus het kunstwerk van de Ab Harrewijn Prijs, voor een jaar in bruikleen. De toegang is gratis.
Kijk verder op: www.abharrewijnprijs.nl.

De auteurs van het boek '*Schaarste*', Harvard-econoom Sendhil Mullainathan en Princeton-psycholoog Eldar Shafir laten zien dat ons leven wordt bepaald door dingen waar we te weinig van hebben. Dat kan gebrek aan tijd, geld, voedsel, sociale contacten of iets anders zijn, maar schaarste stuurt onze aandacht. Het voordeel daarvan is, dat we ons gaan concentreren op die schaarste. Schaarste aan tijd dwingt ons beter te plannen en efficiënt te zijn. De andere kant van de medaille is dat mensen in hun hoofd en gedrag vooral nog met die schaarste bezig zijn. Het veroorzaakt een tunnelvisie en beperkt ons denkvermogen. De auteurs hebben allerlei onderzoek gedaan en geven daarvan voorbeelden in het boek. Daardoor wordt duidelijk, dat bijvoorbeeld langdurige armoede ervoor zorgt, dat mensen (kinderen) moeilijker leren. De schaarste aan geld maakt ook dat mensen 'domme' beslissingen nemen. Kortom: schaarste verlamt mensen in hun denkvermogen en leervermogen. Het boek is zeer de moeite waard om te lezen. Het zet mij aan om verder na te denken hoe je mensen in schaarste beter kan ondersteunen.
Sendhil Mullainathan, Eldar Shafi, '*Schaarste. Hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepalen*', Uitgeverij: Maven publishing, 2013, ISBN 9789490574994
(*Ellen Hogema, Diaconaal werker parochie OLV van Amersfoort*).

Diakonie & Parochie
Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diaconie* verstaan we:
"Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving." (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.
Abonnementsprijs in 2016 bedraagt € 25,00; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad,
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch,
administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:
E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl
Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon
Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee: Peter de Bie, Hub Crijns, Ellen Hogema, Mieke Kerkhof, Astrid Kraal, Jan Maasen, Henk Meeuws, Herman Noordegraaf, Erik Sengers, Hein Stufkens, Guus Timmerman, Wim Verschuren, Frans Verkleij, Hub Vossen, Freek J. Zijlstra.
Eindredactie: Hub Crijns.
Foto omslag: Hub Crijns.
Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.
Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)
Druk: Drukkerij De gebroeders Roggeband Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.
Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

LKDB

Meditatief

Mensen met koffers

Mensen met koffers gaan over de wereld,
Van oorlog naar vrede, van honger naar brood.
Vaak zijn ze niet welkom, dan moeten ze terug:
Van voedsel naar honger, van leven naar dood.

Mensen met koffers, ze reizen per vliegtuig,
Ze reizen per ezel, per trein of per vlot.
Ze vluchten voor machthebbers en hun soldaten,
Voor beul of tiran, of een andere God.

De geur van het gras
Dat je grootmoeder maaide,
Het wuivende graan
Dat je vader eens zaaide.

Het kleine verdriet
Dat je moeder steeds suste,
Haar haar dat zo kriebelde
Als ze je kuste.

Dat alles was thuis,
Dat alles en meer.
Dat alles, dat alles,
Dat alles nooit weer.

Mensen met koffers gaan over de wereld.
Altijd op de vlucht naar de volgende grens.
Ze vluchten voor tovenaars, reuzen en heksen,
Voor duivel en draak, die vermomd gaan als mens.

Inleidend gedicht in boek van Sjoerd Kuyper
'Alleen mijn verhalen nam ik mee',
uitgeverij Leopold, Amsterdam 1998